

Tiéd a város: Szeged gyerekeknek

**Módszertani kutatás és projektterv egy
városismertető munkafüzet megvalósításához**

Tiéd a város: Szeged gyerekeknek

**Módszertani kutatás és projektterv egy
városismertető munkafüzet megvalósításához**

Konzulens:

Gerencsérné dr. Újvári Edit

Egyetemi docens

SZTE-JGYPK, Felnőttképzési Intézet

Sümegi Nóra

SZTE-JGYPK Kulturális mediáció MA II. évf.

sumegi.s.nora@gmail.com

2014/2015

Tartalom

Bevezető	4
1. Az épített környezeti nevelés a múzeumpedagógia és a lokális identitás tükrében	7
1.1. Tiéd a város – Szeged gyerekeknek	7
1.1.1. Mit kell tudni a kötetről?	7
1.1.2. Városismertető projektek Szegeden	9
1.2. Múzeumpedagógiai módszerek alkalmazása az épített környezeti nevelésben	12
1.2.1. Az épített környezeti nevelés alapfogalmai	12
1.2.2. Épített környezeti nevelés az informális és formális oktatásban	15
1.3. A lokális identitás kérdése az épített környezeti nevelésben	20
2. A városismertető munkafüzet lehetőségeiről	24
2.1. Interjúk, kérdőívek értékelése (önálló mikro kutatás)	24
2.1.1. A gyerekek városi ismereteit vizsgáló kérdőív eredményeinek értékelése	24
2.1.2. Interjúk értékelése a tanítói módszerekre vonatkozóan	28
2.2. Gyakorlat: Egyetemi város gyerekszemmel – a JGYPK Tudástár és a József Attila Tanulmányi és Információs Központ	34
2.3. Evaluációs, programértékelő beszélgetés a gyerekekkel	35
3. Ötlettől a megvalósításig: projektterv a <i>Szeged gyerekeknek</i> című könyvhöz	38
3.1. Projektkoncepció kialakítása (szinopszis)	38
3.1.1. Ötlet	38
3.1.2. A projekt háttere	39
3.1.3. Célcsoportok, valamint a célcsoportok elérése, a könyv terjesztése	40
3.2. A projekt tervezése	41
3.2.1. A projekt részfeladatokra bontása (munkacsomagok)	41
3.2.2. Az elvégzendő tevékenységek meghatározása	41
3.2.3. Ütemterv elkészítése	41
3.2.4. Költségvetés	42
Összegzés, további kutatások	44
Irodalomjegyzék	46
Melléklet	49

Bevezető

Az utóbbi időben számos változás történt az oktatásban: többek között 2013 szeptemberétől indult el az új Nemzeti Alaptanterv, amelynek részét képezi az erkölcsismeret, a hittan, az etika, a társadalomismeret, összefoglaló néven az „ember és társadalom” tantárgycsoport. Ennek a részét képezi (képezheti vagy képezhetné) az épített környezeti nevelés is. Mégis úgy érzem, a tanterv kidolgozói nem fektettek elég hangsúlyt arra, hogy a hagyományos tantárgyakat és a történelemből ránk maradt, iránymutató témákat kortárs szemmel, napjaink problémáinak szemszögéből vitassák meg: ilyen a migráció, a multikulturalitás, közvetlen környezetünk vagy az identitás kérdése is.

Szerencsére egyre többen foglalkoznak az épített környezeti neveléssel, és különböző módszerekkel próbálják beépíteni a közoktatásba, az alaptantervbe és/vagy a kulcskompetenciák közé. Rám a szakterület két kiemelkedő művelője, Sebestyén Ágnes és Tóth Eszter munkássága gyakorolta a legnagyobb hatást. Az ő kezdeményezésükkel indult el 2010-ben a kultúrAktív Egyesület szárnyai alatt a *Tiéd a város* városismertető kiadvány. A szerkesztők célja, hogy „a gyerekek játékos feladatok segítségével fedezzék fel saját városukat, és komplex képet kapjanak annak történetéről, értékeiről, intézményeiről és infrastruktúrájáról. A kiadványok kiegészítik az iskolai oktatásban kevés szerephez jutó témaköröket: a helyismeretet és a helytörténetet. Emellett olyan általános, ám napjainkban nélkülözhetetlen témaköröket dolgoznak fel, mint a városi környezet sajátosságai, a városi környezetben való tájékozódás, vagy a város működésének ismerete, a kereskedelemről, ipartól, infrastruktúrától, intézményrendszertől a kultúráig.”¹ Eddig pécsi, sepsiszentgyörgyi, kudimkari, egri és budapesti (a zsidó negyedben élő) gyerekek vehettek a kezükbe ilyen könyvecskét, de folyamatosan készülnek többek között Miskolcon, Budaörsön és Gödöllőn, legközelebb pedig Paks és Brassó kapcsolódik be kiadványával a programba. (Lásd: I–II. melléklet) Szegedről még senki nem jelentkezett, ezért gondoltam, hogy egy módszertani kutatás és egy jól ütemezett projektterv kidolgozása mellett megpályázom a lehetőséget, és a kultúrAktív Egyesület segítségével én lehetek Szegeden az, aki egy helyi team-mel elkészíti a kötetet a szegedi 8–12 éves diákok számára.

Témám tehát az épített környezeti nevelés, és mikrokutatásaim során azt szeretném

¹ Tóth Eszter és Sebestyén Ágnes meghatározása a *Tiéd a város* projektről (Lásd: XXVIII. melléklet)

bizonyítani, hogy mint kompetenciafejlesztő módszer, beépíthető a közoktatásba. A dolgozat első kétharmadában módszertanilag – elméleti és empirikus kutatással – kívánom meghatározni az épített környezeti nevelés bevezetésének fontosságát és hasznosságát Szegeden, tárgyalva a már gyermekkorban kialakítható lokális identitás kérdéskörét. Egyik alapfeltevésem, hogy az épített környezeti nevelés a múzeumpedagógia és az élménypedagógia kidolgozott módszereit is alkalmazhatja. Így az elméleti módszertant a múzeumpedagógiában is használatos feladatok, tudományos kutatások köré építem, úgy kezelve a várost, mint múzeumot, amely elrendezését részben a látogatók (a városlakók) formálják, alakítják. Másik alapfeltevésem, hogy a különböző turisztikai kiadványok, városismereti körséták, és az ezek köré szervezett kulturális programok elsősorban a középiskolás vagy az annál idősebb korosztálynak szólnak, a 8–12 éveseket kevésbé szólítják meg, és ilyen formán a gyerekek városhoz való kötődése is nehezebben alakul ki. Hipotézisem szerint tehát a gyerekek lokális identitását már az általános iskola második osztályától kezdődően érdemes alakítani olyan foglalkozásokkal és programokkal, amelyek saját városukat mint életteret ismertetik meg velük. Ehhez szeretnék készíteni egy tanárok és diákok által könnyen alkalmazható, tematikus városismereti munkafüzetet (*Tiéd a város: Szeged gyerekeknek*), melynek segítségével bármelyik kapcsolódó tanóra, délutáni foglalkozás vagy szabadidős program keretében megismerhetik Szegedet a fiatalok.

Kutatásaim során 3–4. osztályos diákokkal végeztem kérdőíves adatgyűjtést, valamint egy hatfős csoportnak szerveztem hétvégi foglalkozást, amit egy záró evaluációs interjú során összegeztem. Tanítóképzős hallgatókkal és már többéves tapasztalattal rendelkező tanítókkal interjúkat készítettem, hogy kiderítsem, használnának-e, és ha igen, hogyan alkalmaznának egy ilyen munkafüzetet. Dolgozatom zárásaként pedig a kultúrAktív Egyesület *Tiéd a város* könyvsorozatába illeszkedő városismereti munkafüzet megvalósításához szükséges projekttervet készítettem az ötlettől a megvalósításig.

Kultúraközvetítőként azért foglalkoztat ez a terület, mert rendkívül fontosnak tartom, hogy a gyerekek ismereteit a formális keretek közül kilépve is bővítsük. Mint kulturális mediátor hallgatót különösen foglalkoztat a kulturális örökség védelme és a helytörténeti ismeretek átadása. Ennek jegyében 2014 szeptemberében már a Kulturális Örökség Napjai programsorozatba is bekapcsolódtunk a csoportunkkal. Szakunk előadásai és szemináriumai során elméleti és gyakorlati szinten egyaránt szót ejtünk a regionális és lokális kulturális örökség védelméről, az értékek közvetítéséről, a kulturális identitás sajátosságairól, amit legkézenfekvőbb helyi szinten elmélyíteni a „Think global, act local!” gondolat szellemében – amit Sir Patrick Geddes skót várostervező ugyan a városfejlődés kapcsán mondott, de

alapgondolata számos területen alkalmazható.² A kultúrakutatás módszertanától a kisebbségkutatáson és hátrányos helyzetű csoportok vizsgálatán át a lokális és európai identitásig számos olyan területet tárgyalunk, amely mind része és alapja lehet egy városismereti tematika megalapozásának.

Dolgozatom újszerűsége elsősorban abban rejlik, hogy egyetlen kulturális projekt során próbálom alkalmazni azt a széleskörű tudást, amit a kulturális mediáció mesterszakon kapunk, kiegészítve és nyitva az oktatás korszerűsítése felé. Továbbá kapcsolódom egy már létező, országhatáron átnyúló projekthez is, így még nagyobb az esély arra, hogy kézzel fogható eredménye legyen a kezdeményezésnek Szegeden. Dolgozatom újdonságértéke továbbá, hogy a városismereti munkafüzet ilyen komplex átgondoltsággal még nem jelent meg Szegeden.

Nyugat-Európában az épített környezeti nevelés és a gyermekeknek szóló városismereti programok már évek óta jól működnek, számos innovatív civil szervezetről, összefogásról hallani.³ Emiatt az újító, kezdeményező szellemiség miatt tartom remek vállalásnak a *Tiéd a város* könyvsorozatot.

² Lásd: <https://archive.org/details/citiesinevolutio00gedduoft>

³ PLAYCE ernyőszervezet, Finnország: 2003 óta fogja össze az épített környezeti neveléssel foglalkozó civil szervezeteket; frankfurti Német Építészeti Múzeum (DAM) és rotterdami Holland Építészeti Intézet (NAi), Építések Nemzetközi Szövetsége, Architecture and Children (Építészet és gyerekek) programja (Sebestyén és Tóth, 2013)

1. Az épített környezeti nevelés a múzeumpedagógia és a lokális identitás tükrében

1.1. Tiéd a város – Szeged gyerekeknek

1.1.1. Mit kell tudni a kötetről?

A *Tiéd a város* kötetek a 2010-ben alapított kultúrAktív Egyesület gondozásában jelennek meg, ebbe a sorba illeszkedne a *Szeged gyerekeknek* című kötet is. A sorozat bizonyos paraméterei meghatározottak: ilyenek a főbb témakörök, amelyeknek mindenképp szerepelni kell a kötetben. Ezek többek között: a személyes városkép, az épített örökség, a város és a természet kapcsolata, a város intézményrendszere, a városok működési mechanizmusai. Ahogy a sorozat szerkesztői vallják, az ismeretadás mellett kiemelt hangsúlyt kap könyvükben a szemléletformálás is. (Sebestyén és Tóth, 2013)

A sorozat egyik szerkesztőjével, Tóth Eszterrel személyesen is beszélgettem a kezdeményezésről. Elmondta, hogy a kötetek tartalmát mindig meghatározza az adott város, illetve a szerzők szakmai háttere, van, ahol a történelem, máshol az építészet kap nagyobb hangsúlyt – esetemben ez a kulturális ismeretek, a kisebbségek és az egymással együtt élés felé helyeződik majd. Azt viszont mindig szem előtt kell tartani, hogy a várost ne csak fizikai térként értelmezve, hanem komplex megközelítésben mutassák be a szerzők. A korábban említett nagy fejezetek minden könyvben megegyeznek: *Az én városom*, *Épített örökség*, *A zöld város*, *A városi élet*, *A működő város* és a *sétaútvonalak* ajánlása. Az egyes fejezetek tartalmi vonatkozásait alább a tervezett szegedi munkafüzet lehetséges példáival szemléltetem.

Az én városom a gyerekek személyes, szubjektív városképét hozza előtérbe (mentális térkép, kedvenc helyek stb.), tehát ebben a fejezetben mindenképp érdemes kitérni a különböző szegedi városrészekre (Alsóváros, Kecskés telep, Petőfitelep stb.). Ebben a fejezetben tárgyaljuk a városlakók sokszínűségét is (kisebbségek, híres szegediek). Ezen a vonalon elindulva, Szegeden kézenfekvő lenne a vajdasági magyar és a szerb kisebbség kultúrájának kiemelése, kiterjesztve a városhatárt Deszk és a szőregi határ felé. Itt a kulturális, gasztronómiai, nyelvbeli különbségekig számos érdekességre hívhatjuk fel a gyerekek figyelmét, például, hogy ismernek-e olyan vajdasági magyar szavakat, mint a patika (sportcipő) vagy az örökíró (golyóstoll). A híres szegediekről is szót lehetne ejteni, a teljesség igénye nélkül: Dugonics Andrásról, Móra Ferencről, Juhász Gyuláról, Szent-Györgyi

Albertről. Móra Ferenchez kapcsolódva a szegedi kultúrpalotába (Móra Ferenc Múzeum) lenne érdemes ellátogatni, vagy felkeresni az irodalmi, történelmi, tudományos élet szegedi figuráinak egykori otthonát. Ezek lehetőségek, a munkafüzet csupán irányadó, a lehetőségek tárháza azonban kimeríthetetlen a kreatív pedagógusok számára.

Az Épített örökség fejezet a város legjelentősebb épületeit mutatja be (kulturális értékek, ezek funkciói). Szegeden többek között ilyen a Dóm tér épületcsoportja, a mór-szeccessziós új zsinagóga, az alsóvárosi gótikus templom, vagy az 1879-es tiszai árvíz után felújított belváros. Ezek megismertetése az építészeti korstílusok, a helytörténet és honismeret mellett a gyermekek lokális identitását és értékörző szemléletét is formálhatja.

A zöld városban a városi természet, illetve a város földrajzi elhelyezkedése a téma. Az alföldi város környéke, a Tisza által meghatározott városkép és a folyópart, a parkok, a faluházak, az újszegedi liget, a Fűvészkert és az Ópusztaszeri Nemzeti Emlékpark kiemelését tartanám elsősorban fontosnak. Különösen ez a fejezet alkalmas az élménypedagógia játékos feladatainak beépítésére, hiszen a csapatépítő játékok többségét nagy térben, szabad levegőn célszerű alkalmazni.

A városi életben a városi kultúra helyszínei (közterek), intézményei (kulturális, szociális, hivatalok stb.) kapnak helyet. Szegedre vonatkoztatva az Agórától az IH Rendezvényközponton át a Móra Ferenc Múzeum múzeumpedagógiai programjaiig számos intézmény ide tartozik, továbbá a rendőrség, a tűzoltóság, a mentők, és az egyetemi városkép megismertetése is. Szeged arculatát meghatározzák a város területén elszórtan elhelyezkedő egyetemi épületek, ugyanis nem egyetlen nagy kampusz áll a hallgatók rendelkezésére, hanem gyakorlatilag az egész várost behálózzák a különböző kari épületek (amelyek mint építészeti alkotások – pl. a BTK neoromán épülete – is említésre méltóak). Ezért kiemelt szerepet kapna a projektben a város ilyen jellegű bemutatása is. A dolgozat egy későbbi fejezetében olvasható egyik mikrokutatásom, amely során 8–9 éves gyerekekkel, az egyetemi témához kapcsolódóan meglátogattuk az SZTE JGYPK Természetismereti Tudástárát, valamint a József Attila Tanulmányi és Információs Központot, ahol egy játékos-ismeretterjesztő program keretében töltöttünk el egy szombat délelőttöt. (Lásd: XVI–XXVI. melléklet)

A működő városban a városi infrastruktúra (közlekedés, ipar, csatornázás, hulladék stb.) kerül előtérbe. Itt lehet felhívni a gyerekek figyelmét a szelektív hulladékgyűjtés fontosságára és a tömegközlekedés előnyeire.

Vannak kötetek, ahol a város és a környező falvak kapcsolata külön fejezetet kap (mezőgazdaság, piac, falusi kultúra). Ezt Szegedre vonatkozóan is érdemes átgondolni, hiszen Újszeged, Szőreg, Tápé, Algyő és Dorozsma éppúgy a város részei, ahogy önálló települések.

Tehát a szegedi mellett saját identitással is rendelkeznek az ott élők, a szegedieknek pedig ismerni kell a városukhoz tartozó településeket, városrészeket.

Az utolsó fejezetben minden esetben *sétaútvonalakra* kell felfűzni a korábban bemutatott helyszíneket. Szegeden ez lehetne a belváros, Újszeged, a Szegedhez tartozó, de önálló egységet képező, fentebb említett városrészek és települések, valamint Ópusztaszer is. A vázlatához példaként megtekinthető a Pécs gyerekeknek kötet tartalomjegyzéke a VII. számú mellékletben. Szegedre vonatkozóan a projekt megvalósításának egyik részfeladata lesz a könyv tartalmának részletes kidolgozása.

További megkötés a *Tiéd a város* sorozatra vonatkozóan, hogy egy „mesélő figura” kalauzolja végig a gyerekeket a könyvön és a városon egyaránt, aminek elsősorban pedagógiai szerepe van. Szintén a projektterv részfeladata grafikussal egyeztetni a munkafüzet „kabalafigurájának” kidolgozásáról.⁴ A módszertannál fontos, hogy interaktívak legyenek a könyvek, tehát a szerzőknek törekedniük kell arra, hogy kevés információt közöljenek. Ehelyett a hangsúly a gyerekek motiválására helyeződik: ők maguk fedezzék fel a dolgokat, járjanak utána, nézzék meg, mondjanak véleményt bizonyos témákban. Ehhez biztosít eszközt a munkafüzet játékos feladatokkal. Sőt, különlegessége, hogy nem csak a nyomtatott füzetet használják a gyerekek a feladatok elvégzésekor, hanem több helyen ’@’ jelzi, hogy e-mailben is elküldhetik a megoldást az egyesület megadott címére, amire természetesen rövid időn belül reagál is egy egyesületi tag. Ez lehet kérdés, vagy adott feladat megoldása is. A feladatok vegyes típusúak: vannak kreatív, alkotó feladatok (rajz, makettezés, önálló alkotás), kritikus gondolkodásra épülő feladatok (mit alakítana át, miért, mit helyezne műemléki védetség alá), felfedező feladatok (pl. helyszíni megfigyelések), rejtvények, valamint olyan típusúak, amelyek rákérdeznek a lexikális tudásra is, de ilyen kifejezetten kevés szerepel a könyvben.

1.1.2. Városismertető projektek Szegeden

Mielőtt a célzottan gyerekeknek szóló városismertető projektekre térnék rá,

⁴ A 3–4. osztályos diákokkal végzett kérdőíves adatfelvétel során többek között ezért kérdeztem meg, melyik a gyerekek kedvenc állata, de semmilyen városhoz kötődő mintát nem lehetett felfedezni válaszaikban – gyakorlatilag a kutyán és a macskán kívül nem adtak két egyforma választ. (X. számú melléklet) A kabalafigura kiválasztásánál ezért inkább valamilyen Szegedhez kötődő karaktert választanánk, mint például a Móra Múzeum oroszlánja (kőszobor) vagy egy paprikapár (utalva a szegedi paprikára). Természetesen ez is a megvalósítás szakaszában dől majd el, a grafikussal való egyeztetés után.

mindenképp meg kell említeni a turisztikai füzeteket, az idegenvezető kiadványokat, és a városról írt könyveket. Ezek mind Szeged megismerését és megismertetését célozzák, viszont szinte kivétel nélkül felnőtteknek szólnak, és olyan látogatóknak, akik turistaként jönnek a városba, tehát nem ez a lakóhelyük. Érdekes paradoxon, hogy az emberek azért utaznak akár belföldre, akár külföldre, hogy más helyeket megismerjenek, legalábbis kapjanak belőle egy szeletet, a saját lakóhelyükön viszont általában egy meghatározott útvonalon közlekednek a lakás, a munkahely, az iskola, a sportlétesítmények és szórakozóhelyek között. Nem biztos, hogy ismerik az örökségvédelem alatt álló épületeket, azok homlokzatát, és az sem, hogy valaha lefotózták a Fogadalmi templom oltárát. Természetesen a turisztikai kiadványoknak nem az a feladatuk, hogy szórakoztassanak, hanem hogy információkat adjanak át.

A *Tiéd a város* sorozat elképzeléséhez hasonló kezdeményezés eddig egy volt Szegeden a városismertető munkafüzetek palettáján. Joó Julianna munkafüzetei *A Tudástár Füzetei* sorozat részei, és egy Stukkó nevű oroszlán kalauzolja végig a 8–14 éves gyerekeket városi séták során. Színvonalas feladatok, esztétikus megjelenés jellemzi, és igazodik a gyerekek nyelvezetéhez, ismereteihez. (Lásd: II–IV. melléklet) A *Stukkó nyomában* és a *Szegedi nyílások nyomában* kötetek célja a *Tiéd a város* kötetekhez részben hasonló: kimozdítani a gyerekeket a hagyományos oktatásból, és saját városuk megismerésére invitálni őket, megerősítve lokális identitásukat, miközben számos kompetenciájukat fejlesztik. A füzetek szerzője azonban nem a komplex város, hanem egy speciális terület, a városi épületek megismerését tűzte ki célul. A *Stukkó nyomában* című kötetben azt tanítja meg a gyerekeknek, hogyan kell egy épületet nézni, milyen épületelemek, díszek lehetnek a falakon, a tetőn, a homlokzaton. A *Szegedi nyílások nyomában* pedig hasonló részletességgel veszi górcső alá az épületekhez tartozó kapukat, ajtókat, ablakokat. Véleményem szerint az ilyen részletes tudás átadása egy általános iskolai órán nem feladat, viszont azok számára, akiket érdekelnek a művészetek, különösen a rajz és vizuális kultúra, azok számára szakkörön, táborban vagy délutáni foglalkozások során ezek a füzetek és feladatok remek szemléletformálók lehetnek, és könnyen alkalmazhatók a pedagógusok és a diákok számára is. A *Szeged gyerekeknek* munkafüzet célja azonban az, hogy a közoktatásban is alkalmazható legyen, és a pedagógusok a meglévő tanterv kiegészítésére, annak megerősítésére használhassák. A teljes várost és agglomerációját ismertető kötethez, hosszú távon mindenképp érdemes lenne együttműködni a sétálófüzetek szerzőjével, Joó Juliannával, és a már meglévő anyagok használhatóságának tapasztalatai alapján belevágni a komplexebb munkafüzetek létrehozásába.

Mindenképp említésre méltó, hiánypótló, helyieknek szóló lehetőség saját városuk

megismerésére a Kulturális Örökség Napjai (KÖN)⁵ programsorozata, és az ennek keretében ingyenesen látogatható középületek bemutatása. Az Európa határait is átlépő, immár 48 országot érintő program, bár Szegeden is rengeteg embert megmozgat, elsősorban felnőtteknek, egyetemi hallgatóknak, esetleg középiskolásoknak szól, ritkán válik elsődleges célcsoporttá az alsó tagozatos korosztály. Szegeden például a 2014-es KÖN programsorozaton, célzottan a legkisebbeket csak a Szent István téri víztoronyban várták. Ez is jelzi, hogy nagyon kevés alkalommal próbálják lokálisan megszólítani az általános iskolásokat. A Somogyi-könyvtár számos színes programmal készült a 2014-es KÖN-re, de a honlapjuk alapján⁶ ezek sem gyerekeknek szólnak. Ilyen volt például a *Az „Üvegpalota” titkai – a Somogyi-könyvtár kevésbé ismert terei* – épület bemutató túra, valamint a *'TUDÁSTÁR – ANNO' – Lexikonok, enciklopédiák a Somogyi-könyvtár régi és ritka gyűjteményében* című kiállítás. Emellett tematikus sétákat is szerveztek a Csillag börtön és a zsidó temető megtekintésére. Az életkorra vonatkozóan nem szerepelnek adatok, de ezek inkább idősebbeket érdeklő programok.

A 2014-es évben mi, másodéves kulturális mediáció szakos hallgatók is csatlakoztunk a KÖN-höz. Városi sétánk során Szeged belvárosának köztéri szobrait mutattuk be az érdeklődőknek az első világháború kitörésének centenáriumához, valamint a holokauszttal emlékvéhez kapcsolódóan. Programunkkal azonban mi sem a gyerekeket, hanem a 14 év feletti korosztályt szólítottuk meg. (Lásd: V–VI. melléklet) Ezeken a számokon változtatandó, a szegedi köztéri szobrok köré is remek gyermekprogramok szervezhetők, ugyanis kiváló terepe lehet a nonformális tanulásnak és élménypedagógiának, például a „keresd meg, nyomozd ki, térkép alapján azonosítsd be” jellegű, koordinált, általános iskolásokra szabott feladatokkal.

⁵Lásd itt: <http://www.oroksegnapok.hu/rolunk/kezdetek>

⁶Lásd itt: <http://www.sk-szeged.hu/1679>

1.2. Múzeumpedagógiai módszerek alkalmazása az épített környezeti nevelésben

1.2.1. Az épített környezeti nevelés alapfogalmai

Mi is az épített környezeti nevelés? Egyáltalán miért fontos? Ahogy Dúll Andrea fogalmaz *A környezetpszichológia alapkérdései* című könyvében, a környezet nem csak épített helyeket (otthonok, lakóhelyek, irodák, iskolák, utcák stb.) jelent, hanem természeti tereket is: parkok, erdők, folyópartok stb. (Dúll, 2009) Tóth Eszter és Sebestyén Ágnes meghatározása szerint az ember által kialakított fizikai teret értjük épített környezet alatt. Továbbá kiemelik, hogy ez nem egy állandó fizikai keret, hanem „az ember keze által folyamatosan formálódó, egyéni, individuális tér, amelynek alakításában mi is aktívan részt vehetünk”. (Sebestyén és Tóth 2013: 17) Honlapjukon pedig hozzátesszik, „az épített környezeti nevelés, sem mint szókapcsolat, sem mint tudományterület nem létezik. Magyarországon. Még.” Az angol *civic education in architecture, built environment education*, illetve a német *architekturvermittlung* megfelelőjeként, jobb híján ezt a fogalmat alkották meg munkájuk definiálására. A területre vonatkozóan több országban is létezik szakkifejezés, de nehéz a magyarra fordításuk, mert tartalmilag, fogalmilag mást jelentenek. Sebestyén és Tóth a számos felmerülő lehetőség közül (várospedagógia, épített környezeti nevelés, építészetközvetítés, városközvetítés) az épített környezeti nevelést választották.⁷ Azt viszont fontos tisztázni, hogy ez nem egy tantárgy, hanem a nevelés és ismeretátadás egyik könnyen alkalmazható lehetősége.

A vizuális és térbeli kompetenciák fejlesztéséhez legtöbbször külső helyszíni foglalkozást választanak a pedagógusok, ahol a gyerekek a megfigyelésen és közvetlen érzékelésen keresztül alakítanak ki kapcsolatot a környezetükkel. Ezért gyakran nyúlnak az élménypedagógia eszköztárához. Élménnyé akkor válik valami, ha akcióhelyzetben élik át azt a gyerekek, és ezzel az eszközzel szokatlan szituációkba helyezkedhetnek. Ezért kell számukra kihívást jelentő feladatokat teremteni, amelyek folyamatosan próbára teszik őket. Ezek indirekt módon fejlesztik a kommunikációs- és önérvénytő készségeiket, erősíti bennük a toleranciát. (Kispéter és Sövényházi 2008: 16) Az élménypedagógiát Magyarországon először például éppen a Szegedi Rendőrkapitányság vezette be a bűnmegelőzésben, mert ez sokkal hatékonyabbnak bizonyult az elrettentésnél és a pusztá figyelemfelkeltésnél. (Kispéter és Sövényházi 2008: 15)

⁷A kultúrAktív Egyesület saját blogja: <http://epitettkornyezetineveles.blogspot.hu/p/epitett-kornyezet-es-neveles.html>

Az *Élménypedagógia* című könyvben szereplő Alcatraz nevű csapatépítő játékot akár Csillag börtön néven is kipróbálhatják a gyerekek Szegeden, például egy városmegismerő nap során. A feladat nehézsége miatt ezt a nagyobbaknak, tehát a 12 éves korosztálynak ajánlanám, szigorú felügyelet mellett. (Lásd: VIII. melléklet) Ilyen feladatokat akár órán, akár egy nyári táborban is játszhatnak a gyerekek, mert remek csapatépítő, és oldja a kezdeti feszültséget. Beépíthető továbbá egy honismereti óra anyagába, amikor az épített környezeti nevelést alkalmazza a pedagógus, valamint egy városismertető foglalkozás nyitó feladata is lehet.

Városi séták esetén, amikor például az egyetemi épületeket mutatjuk be vagy ténylegesen ellátogatunk a város egyes múzeumaiba, már múzeumpedagógiai foglalkozásokat érdemes inkább tartani, akár szakember bevonásával. Ez is az iskolán kívüli ismeretszerzés egyik sajátos formája, melynek célja a tartalmak élményszerű megjelenítése, és a leendő múzeumlátogatóvá nevelés. (Takács 2010) A múzeumok alapvető kellékei a tárgyak, mint ahogy egy városhoz is hozzá tartoznak a köztéri szobrok, a szökőkutak, az örökségvédelem alatt álló épületek és a természeti környezet. Ezek éppúgy felfedezhetők múzeumpedagógiai jellegű foglalkozásokon keresztül, a város (láthatatlan) határán belül, mint egy-egy konkrét kiállítás a múzeum falain belül. Erre rimel Nagy Levente *Jelenkor és jövőkép a múzeumi közoktatásban* című tanulmánya, amelyben megfogalmazza a múzeumi foglalkozások lényegét, miszerint ezek a foglalkozások speciális ismeretekkel gyarapítják az iskolák tantervi igényeit, és az elméleti tudást ez segíti élményszerűen és interaktívan gyakorlati-tapasztalati szintre emelni. (Pató 2009)

Hogyan is kapcsolódik össze múzeum és város az élménypedagógia olvasztótégelyében? Több oka lehet annak, hogy egy iskolás csoportot múzeumpedagógiai foglalkozásra visznek: az adott kiállítás kapcsolódik a tananyaghoz, rajzóra tantervében szerepel a múzeumlátogatás, megalapozhatja hosszabb távon egy kapcsolódó tananyag befogadását, különleges, eddig nem látott, figyelemfelkeltő alkotásokat láthatnak a gyerekek, de lehet, hogy a vizuális és esztétikai kompetenciát vagy további kompetenciákat kíván fejleszteni ezzel a pedagógus. (Lásd: IX. melléklet)

Ennek fényében fektet nagy hangsúlyt az új Nemzeti Alaptanterv a kulcskompetenciák fejlesztésére is. „... a különböző kompetencia-területeken megjelenő ismeretek, készségek, és ezek háttérben a meghatározó képességek és attitűdök számos tanulási helyzetben és összefüggésben alkalmazhatók különféle célok elérésére, különböző problémák és feladatok megoldására, ezért több műveltségterülethez is köthetők.” A fejlesztési területek nagy része, mint a kritikus gondolkodás, a kreativitás, a kooperáció, az érzelmek kezelése vagy a

kezdeményezőképeség, a teljesség igénye nélkül, a kialakítandó kompetencia részét képezi valamennyi műveltségterületen.⁸

Egy kisgyermekben születésétől megvan a rácsodálkozás képessége és öröme, azonban az órai, tankönyves feladatok, a kötelező egy helyben ülés nemhogy fokozza, de inkább visszafejleszti, elnyomja ezt a képességet. Amikor egy műalkotást, egy épületet, egy parkot, egy virágot, egy különleges pillangót meglát egy 8–12 éves, meg tudja fogalmazni, hogy miért tetszik, vagy nem tetszik neki az adott dolog. Itt nem műértésről, műelemzésről van szó, hanem a saját, veleszületett ízlésről és a tanult, otthonról hozott értékekről. Ennek a rácsodálkozásnak az élményét, a felfedezés örömét kell táplálni a gyermekekben, és erre remek módszer az élménypedagógia⁹. Azzal, hogy a kezükbe vesznek, megnéznak, megszagolnak különböző tárgyakat, több érzékszervük segítségével tapasztalják meg azt. A játékos, gondolkodtató feladatok közben pedig azáltal sajátítják el a tudást, hogy azt saját felfedezésként értékelik, ezáltal garantált a bevésődés. Ez történik a múzeumban is: egyre több érinthető műalkotással és interaktív játékokkal találkozhatnak a gyerekek. Kézenfekvő példa Szegeden *A fáraók Egyiptoma* című tárlategyüttes¹⁰, ahol egy külön az alsó tagozatos korosztály számára fejlesztett, számítógépes „kinect” játékkal sajátíthatják el a gyerekek a hieroglifákat. Még közelebből megismerhetik a fáraók életét azáltal, hogy jelmezként magukra ölthetik a fáraó és udvarának viseleteit, emellett pedig hasznos információkat olvashatnak az öltözködésről, az egyiptomi mindennapokról. Ha ehhez jön egy célzott, 45 perces foglalkozás szakember segítségével, akkor ez a hatás tovább fokozódik. Így nem száraz ismeretanyaggal, hanem élménnyel térnek haza a látogatók egy ilyen tárlatról és múzeumpedagógiai foglalkozásról. Képzeljük el ugyanezt egy városi sétán: a gyerekek fantáziája akár egy rövid történeten keresztül képes elrepülni a szegedi árvíz idejébe, 1879-be, és ilyen szellemben megtekinteni a belvárost egy célzott foglalkozással, sokkal hatékonyabb, mint épületről épületre lexikális tudásanyagot átadni. Ezért inkább a kommunikatív tárlatvezetés elve alapján, kérdés-felelet formájában érdemes átadni a tudást a gyerekeknek, hogy gondolkodásra készítsük őket, és interaktívabb legyen a foglalkozás. Ilyenkor a megfigyelés, a felfedezési tanulás dominál. Továbbá célravezetők lehetnek a tematikus

⁸ Nemzeti alaptanterv. In: *Magyar Közlöny*, 2012./66.sz.

⁹ Vö.: „A műelemzést, a műértést nem lehet sem tanítani, sem megtanulni. A szépség iránti érzék azonban mindnyájunkba bele van oltva, és mint lehetőség mindenkinben lappang a műélvezés, de nem mindenkinben fejlődik ki, mert magától csak a legritkább esetben bontakozik ki. Éppen ezért igen fontos, hogy felhívjuk rá a figyelmet. Meg kell próbálnunk felébreszteni a szép utáni vágyat s igényessé nevelni az ízlést. A szép utáni vágyat a társadalom szélesebb rétegeiben csak akkor kelthetjük fel, ha megtaláljuk azt az alkalmas pillanatot, melyben a lelki berendezettség olyan állapotban van, hogy fogékonyabbá válik a létfenntartáshoz nem okvetlenül szükséges művészet iránt.” (Foghtúy 1993: 7)

¹⁰ *A fáraók Egyiptoma*: Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014. április – 2014 december.

foglalkozások is, mint a már korábban említett történelmi korszak felidézése. (Takács 2010)

Az élmény révén a gyermek sokkal inkább résztvevő, mint látogató. Ahogy Foghtúy Krisztina, a múzeumpedagógia egyik kiemelkedő szakértője fogalmaz, „... több európai és amerikai múzeumban a látogató egyszerűen belép a kiállítótérbe, és működésbe hozza az ott lévő gépeket, azaz használja a múzeumi környezetet, él a műtárgyak együttesében. Lehetőség van a megjelenítésre, az átélésre, azaz a kiállítás mondanivalójának nem hagyományos módon történő feldolgozására.” (Foghtúy 1993: 15) A múzeumpedagógia folyamatosan fejlődik, és egyre jobb eredményekre törekszik a fiatalok motiváltságát, fogékonyságát illetően a művészetek iránt. „Legszembetűnőbb változás a múzeumok fiatal és diáklátogatóinak, elsősorban is a gyermekek körében észlelhető. A múzeum bármikor felkereshetővé, szórakozóhellyé, alkotóműhellyé, színházzá, vitafórummá vált.” (Foghtúy 1993: 15) Én ilyennek tartom a városi környezetet is, hiszen csak az otthonunk vagy az iskolánk ajtaján kell kilépni, máris benne vagyunk a forgatagban: körülöttünk műalkotások (köztéri szobrok), épületek (pl. örökségvédelem alatt álló intézmények), tervezett parkok és természeti kincsek (a várost kettészelő folyó).

1.2.2. Épített környezeti nevelés az informális és formális oktatásban

Az iskolai nevelésben, különösen általános iskolában az a legfontosabb, hogy a gyermek kényelmesen, biztonságban érezze magát. Olyan környezetet kell kialakítani számára, ami nem megterhelő, nem gyakorol rá nyomást, nem okoz frusztrációt. Ehhez a játékos feladatok is segítséget nyújthatnak, amelyek szintén kiemelt szerephez jutnak az épített környezeti nevelésben. A különböző helyszíneken, akár a tanteremben, akár a külső helyszínen történő játékos tanulás és közösségi tevékenység arra vezeti rá a gyerekeket, hogy a játékok is ugyanúgy a tanulási folyamat részét képezik, ahogy a környezet is része a tanulásnak és a játéknak. „A játékpedagógiai módszerek emellett a téralkotó képességek fejlesztésében is fontos szerephez jutnak. A folyamatorientált, játékos alkotás (makett építés, gyurmázás, agyagozás stb.) során a gyerekek megtapasztalják és megértik az építészeti és szerkezeti alapelveket és megismerik az építés örömét.” (Sebestyén és Tóth 2013: 16) A rajz órákon előkerülő feladatok: síkban ábrázolás, formák, színek, anyagok megismerése, agyagozás, és egyéb kreatív feladatok számos kompetenciát fejlesztenek, amelyek nem csak a vizuális és kulturális nevelés, hanem a hagyományos tantárgyak területén is alkalmazhatóak.

A nevelés minden területének, legyen az formális, informális vagy nem formális oktatás, célja kell, hogy legyen a felfedezés és megismerés iránti vágy felkeltése, de az iskolapadból, tankönyv és füzet fölött görnyedve (formális keretek között), érthető módon, erre kisebb az esély. Az esztétikai fogékonyság fejlesztésével azonban (így a vizuális neveléssel, a környezetkultúra és az épített környezeti nevelés tantervbe építésével) erősíthető a gyerekek érdeklődése és fogékonysága a világ szépségei iránt. (Sebestyén és Tóth 2013)

A már korábban említett, Nemzeti Alaptantervben meghatározott kompetencia alapú oktatás kilenc kategóriába sorolja a különféle kulcskompetenciákat. Ezek a következők: anyanyelvi kommunikáció, idegen nyelvi kommunikáció, matematikai kompetencia, természettudományos kompetencia, digitális kompetencia, hatékony és önálló tanulás, szociális és állampolgári kompetencia, kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia, valamint esztétikai-művészeti tudatosság és kifejező képesség. Az épített környezeti nevelés valamennyi kulcskompetencia fejlesztéséhez hozzájárulhat a megfelelő alkalmazás esetén. A foglalkozások során, a tanítót és a szakembereket hallgatva, valamint a feladatok végzése közben akaratlanul is fejlődik a fiatalok anyanyelvi kompetenciája, hiszen új területtel, így az azokat leíró új kifejezésekkel találkoznak. Például egy szegedi belvárosi séta a során, amikor a tanító a Dóm téren a dómról beszél, mindenképp el kell hangoznia, hogy ez nem csak egy templom, hanem egy székesegyház, egy katedrális, vagy ahogy legtöbbször nevezzük: dóm.¹¹ Ha egy nyelvtanár dönt úgy, hogy a városon keresztül szeretne új témaköröket megismertetni idegen nyelven a gyerekekkel, akkor pedig máris az idegen nyelvi kommunikáció fejlődik. A különböző geometriai alakzatok felismerése, a város madártávlatból történő elképzelése a gyermekek logikáját, térlátását és matematikai kompetenciáit fejleszti. Számos iskolai és házi feladatot kaphatnak a gyerekek – például rajzoljanak Paint-ben, e-mailben küldjék el a válaszokat, vagy készítsenek prezentációt a látottakról –, amelyek a digitális kompetenciájukat fejleszthetik, de ez ugyanúgy alkalmas az önálló és hatékony tanulás fejlesztésére is. Az épített környezeti nevelés azonban a természettudományos (séta a természetben), az esztétikai-kulturális (épületek stílusa, történelmi, helytörténeti ismeretek), valamint a szociális-állampolgári (kisebbségek a városban) kompetenciák fejlesztésében alkalmazható a legjobban.

A *Múzeumi iránytű* című múzeumpedagógiai könyvsorozat 3. kötetében szerepel

¹¹ „A székesegyház vagy katedrális (Olaszországban, német nyelvterületen és gyakran Magyarországon is: dóm) a katolikus és anglikán egyházban (valamint néhány észak-európai evangélikus egyházban is) egy egyházmegye azon temploma, ahol a püspök vagy érsek trónja (görög καθέδρα, kathedra, azaz „trónszék”) található. Az ilyen templom általában a püspök vagy érsek rezidenciájához közel áll.” (*Magyar nagylexikon* XVI. Főszerk. Bárány Lászlóné. Budapest: Magyar Nagylexikon. 2003. 583.)

Karlovitz János kutatása, amelyben a Nemzeti alaptanterv és a kerettantervek múzeumi, múzeumpedagógiai vonatkozásait és lehetőségeit kutatta. Azért választotta ezt a dokumentumot, mert a további iskolai dokumentumokat ez határozza meg, azonban három-ötévente átvizsgálják, és lehetőség van az esetleges hibák korrigálására, egyes témák korszerűsítésére. Vizsgálataiból kiderült, hogy a Nemzeti alaptantervben nagyon kevés utalnak konkrétan a múzeumokra és múzeum jellegű helyekre, holott a NAT 11. oldalán szerepel a következő mondat: „Elengedhetetlen, hogy a tanulók megismerjék népünk kulturális örökségének jellemző sajátosságait, nemzeti kultúránk nagy múltú értékeit.” (Németh, Szabolcs és Vásárhelyi 2009) Ennek megvalósításához kiemelt fejlesztési feladatok is társulnak, köztük a hon- és népismeret, az európai azonosságtudat – egyetemes kultúra, a környezettudatosságra, valamint az aktív állampolgárságra, demokráciára nevelés. A teljesség igénye nélkül felsorolt területek fejlesztéséhez Karlovitz a múzeumpedagógiát tartja alkalmasnak, de ezek elmélyítését éppúgy segítheti az épített környezeti nevelés is, hiszen ahhoz például, hogy valakinek európai identitása legyen, először is magyar identitásúnak, azon belül is egy adott város vagy település lakójának kell lennie. És az ember saját népének kultúráját lakóhelyén ismeri meg és teszi magáévá igazán.

Ehhez a témához kapcsolódik Vásárhelyi Tamás *A múzeumok és a közoktatás kapcsolata* című tanulmánya, amelyben egy korábbi felmérésének eredményeit közli a szerző. Kutatásából kiderül, hogy a válaszadók nagy része egyetért azzal, hogy a múzeum alkalmas a közoktatás szolgálatára. (Bereczki és Sági 2010) Feltevésem szerint, amennyiben a város és egy városismertető séta múzeumpedagógiai módszereken alapszik, éppúgy a közoktatás szolgálatába állítható, mint maga a múzeum.

Mikrokutatásaim során – ezekről a későbbi fejezetekben bővebben szólok az interjúk értékelésénél – kiderült, hogy az épített környezeti nevelés mint önálló tantárgy nem építhető be a tanmenetbe, legalábbis nem érdemes. Viszont egy azt kiegészítő, támogató részeleme lehet az órának, vagy akár egy teljes évi tantervnek.¹² „Az épített térnek a társadalomra

¹² 2002-ben a Nemzetközi Építész Szövetség megfogalmazta az Épített Környezeti Nevelés Irányelvet, amit Sebestyén Ágnes és Tóth Eszter magyarra fordított. Eszerint:

„Ideális esetben az épített környezeti nevelésnek a központi, általános oktatási rendszer részévé kellene válnia, és az építészeti szakmai szervezeteknek együtt kell működniük a hatóságokkal és hivatalokkal ennek elérése érdekében. Néhány szerencsés országban már komplex építészeti programokat kínálnak a gyermekek számára, sőt olyan iskolákat is létrehoztak, amelyek kifejezetten a gyermekek építészeti oktatására szakosodtak. A legtöbb helyen azonban ez nem így van, és általában a környezeti nevelés a hagyományos iskolai keretek között folyik. A diákok számára az építészeti iskolai projekteken való részvétele nyújtja a legintenzívebb élményt, az építészeti szakmára azonban gyakran akadályba ütközik a közvetlen együttműködés. Az iskolák és építészek közötti sikeres együttműködésnek két alapvető feltétele van: az épített környezeti témakörben jól képzett tanárok részvétele, illetve a szükséges erőforrások előteremtése.” (az eredeti, angol nyelvű szöveg itt olvasható: <http://uia->

vonatkozó hatása (közösségi térhasználat, a települések működési mechanizmusa stb.), az épített és természeti környezet viszonya, a matematikai és geometriai összefüggések, vagy a történeti kontextus jelentősége különböző témájú foglalkozások, illetve különböző tantárgyakhoz kapcsolódó tananyag tárgyát képezheti.”, fogalmaznak az épített környezeti nevelés magyarországi alkalmazását kidolgozó szerzők (Sebestyén és Tóth 2013: 16–17). Így az épített környezeti nevelés a rajz, a technika és a művészettörténet oktatás tematikája mellett a hagyományos órákba is beilleszthető, mint a történelem, a matematika vagy a környezetismeret, de az újabb keletű tantárgyak, mint a honismeret vagy az állampolgári nevelés órakeretébe is kapcsolható. Sőt a különböző területek módszertanait is lehet ötvözni a tananyagok feldolgozásához.

Bodóczy István *Kis könyv a vizuális művészeti nevelésről* című könyvében a rajz és vizuális művészeti oktatás fontosságát, hasznosságát fejti ki, ám számos gondolata átültethető az épített környezeti nevelésre vonatkozóan is. Amikor a művészetek tantervi integrációjáról beszélünk, klasszikus értelemben az irodalom, az ének-zene és a rajz, azon belül is a művészettörténet jut először eszünkbe. Érintőlegesen irodalom, történelem és rajz órán is előkerülnek az épületek és az építészet is az aktuálisan tanított korszakok, stílusirányzatok kapcsán, de ezek általában a felső tagozatos tananyag részét képezik, és nem strukturáltan, például a lakóhely építészeti kincseit bemutatva. Ráadásul, amikor ezek órai keretben (akár emelt óraszámban) előkerülnek, annak sokszor nem a művészettel nevelés a célja, hanem a művészetre nevelés – pedig már számos próbálkozás történt a művészetek integrációjára a közoktatásban. Ahogy Bodóczy a vizuális nevelésre vonatkozóan fogalmaz, „a tanárok több okból is komoly ellenállást tanúsítanak az integrációval szemben. Ennek egyik oka az, hogy sok tanár tantárgyát (a közoktatásban is) a művészeti szakképzés előkészítőjének tekintik, vagyis a művészetre, és nem a művészettel nevel. Ha időnként elő is fordulnak próbálkozások, a tanárok a »szakma« komolyságát féltve, a dilettantizmus veszélyét látják minden integrációs próbálkozásban.”. (Bodóczy 2012: 9) A művészeti iskolákban, szakközépiskolákban, szakkörökön a művészeti kifejezőeszközöket, technikákat, alkotói módszereket adják át a diákoknak. A közoktatás esetében, írja Bodóczy, abban mérhető a művészettel oktatás eredményessége, hogy az mennyiben járult hozzá a tanulók személyiség-fejlődéséhez, fokozta-e fogékonyságukat az esztétikai minőségek, az etikai problémák iránt, fejlődött-e kreativitásuk, közlőképességük. (Bodóczy 2012) Tehát nem a technikai tudás, hanem a befogadás–észlelés–értékelés körében történt-e változás.¹³

architecture-children.bak.de/downloads/uia_bee_en.pdf)

¹³ Vö.: „A közoktatásban a művészet nem célja, hanem eszköze a nevelésnek, ezért is nevezik ezt művészettel

Rippl-Rónai József festőművész szintén gondolkodott a művészeti nevelés fontosságáról, de szerinte nagyon körültekintően kell eljárni a módszereket illetően, hogyan kell a gyerekeknek továbbadni a művészetet. Művészpédagógiai koncepciójának lényegét Foghtűy foglalta össze: „előbb a felnőtteket, más szóval a tanítókat, szülőket, művészembereket, jó ízlésű művészeket kell instruálni, és ha már így célt értünk, akkor lehet a gyermeket – amikor már tanítóanyaggal rendelkezünk – a művészet megértésére, meglátására, sőt megérzésére rávezetni. Ezáltal nem válik a módszer erőszakossá és darabossá, hanem egész természetes úton jutunk eredményre”. (Foghtűy 1993: 11)

Mindezek ismeretében, a művészettel nevelést leszűkítve az épített környezeti nevelés témakörére, hosszútávon tartozhat(na) hozzá egy teljes „kompetenciacsomag”, például egy általános KRESZ- vagy közlekedés ismeret, térképhasználat és számos további olyan hasznos gyakorlati tudás átadása, ami szintén az általános műveltség része kellene, hogy legyen. Az informális oktatás területein belül ezeket a módszereket és gyakorlati megoldásokat alkalmazva, az iskolai oktatás formális kereteiből kilépve, már a szülőket bevonva lehetne együtt felfedezni a várost, a környező vidéket, és így nem csak iskolai rutinná válna az épített környezet megismerése, hanem játékos családi szórakozássá. Ez azért nem lehetetlen elképzelés. Másrészt, bizonyos tekintetben pozitívnak tartom, hogy az oktatásban változások történtek és történnek, különösen igaz ez az erkölcsstan és etika oktatására. Az viszont egy másik kutatás és dolgozat témája, hogy ezt hogyan lehetne még gördülékenyebben, a mai fiatalok igényeihez és problémáihoz viszonyítva beépíteni a tantervbe, például a NAT témához kapcsolódó fejezetének bevezetőjében leírtak szerint.¹⁴

Ehhez kapcsolódóan, valamint a városismereti munkafüzet használhatóságát bizonyítandó, a *Mikrokutatások elemzése* című fejezetben gyakorló tanítók és tanítóképzős főiskolai hallgatók személyes tapasztalatai alapján vizsgáltam, hogy hogyan alkalmazható az épített környezeti nevelés a közoktatásban, beépíthető-e a tantervbe vagy valamelyik tanórába.

nevelésnek, ami hozzájárul a szellemi, lelki tulajdonságok gyarapításához, az esztétikai fogékonysághoz, a fantázia, a kreativitás fejlesztéséhez. A művészetekkel való foglalkozás segíti az észlelés érzékenységének, a kifejezés árnyaltságának fejlesztését. A fiatalság szokásainak alakulása – a fokozott virtualitás felé fordulás – ma különös aktualitást kölcsönöz a művészettel nevelésnek. A művészettel nevelés olyan élmény olyan élménypedagógia lehet, ami megkísérelheti ellensúlyozni a valóságtól való eltávolodást, fokozni a fiatalok kezdeményezőkészségét, kooperációs hajlandóságát.” (Bodóczy 2012: 10-11)

¹⁴Forrás: http://dokumentumtar.ofi.hu/index_NAT_bevezeto.html

1.3. A lokális identitás kérdése az épített környezeti nevelésben

Az, hogy egy városban mi, mikor, hol történt, minden esetben kapcsolódik a városhoz, mint épített környezethez, így értékes helytörténeti információkkal is szolgálnak az épületek, a köztéri szobrok, az intézmények elhelyezkedése, és így tovább. Bár az alsó tagozatosokat nem érinti még, de felső tagozattól a helytörténet – azon belül is a lokális ismeretek – a nép- és honismeret tantárgy körébe illeszkedik. A kisgyermekek először otthonukkal, a szomszédos épületekkel, az utcájukkal, a háztömbjükkel, az iskolájuk környékével és az ott található intézményekkel ismerkednek meg. Tehát minél idősebbek lesznek, annál többet ismernek meg a városból. Ha valaki a helyi rendőrség vagy kórház közelében lakik, akkor saját lakóhelyét is úgy fogja meghatározni, hogy „a rendőrség mellett”. Amikor engem kérdeznek, csak annyit mondok, „a 2-es kórházzal szemben lakom” – és ezt a legtöbb szegedi be is tudja azonosítani térkép nélkül. Ez már az én identitásom része.

Amikor lokális identitásról beszélünk, nem csak egy egyén identitására, hanem egy közösségre (település, régió közössége) is gondolunk. Azonban ez nem csupán az egy településen, városban, városrészben élőket köti össze, hanem az egymást követő nemzedékeket is. Czene Zsolt szerint a térségek (régiók, városok) sajátos egyedisége a tér- és idődimenziók találkozása: azaz a lokalitás nemcsak térbeli, hanem időbeli síkra is lép a helyhez kötődő értékek (át)hagyományozódásával. Eszerint a kulturális örökség egyrészt szellemi örökség, ami a közösség felhalmozott tudása, identitása, értékekhez való viszonyulása. Másrészt egy anyagi (épített, tárgyi) örökség. (Czene 2004: 25–38) A lokális és regionális térségek jelentőségét hangsúlyozta a Helyi és Regionális Közhatóságok Európai Konferenciáján kiadott *Bordeaux-i Nyilatkozat* (1978) is. Eszerint a helyi lakosság ismeri legjobban a regionális és lokális értékeket, sajátosságokat, továbbá az örökségvédelem regionális és lokális intézményei, programjai közelebb állnak a lakossághoz, mint például a fővárosból irányított kulturális politika. (Soós 1999: 48–56) Tehát a helyben létrejött kezdeményezések, mint ahogy a *Pécs gyerekeknek* kötet is, könnyebben elérik céljukat és mozgítják meg a kultúra iránt érdeklődőket.

Ha az örökségvédelmi projekteket nézzük, érdemes megemlíteni Illés Dóra és Illés István *A kulturális és természeti örökség területi szempontjai Európában* című tanulmányát, amelyben a kulturális örökség elemeit osztályozzák egy bizonyos kategóriarendszer szerint. A tervezett *Szeged gyerekeknek* kötet csaknem mindegyik kategóriát érinti valamilyen szempontból. Mint írják, a kulturális örökség emlékművei lehetnek történelmi épületek

(templom, kastély, városrész, népi építészet) és helyszínek (régészeti feltárások, barlangok, kunhalmok), és pontosan erről esik szó a *Tiéd a város* sorozat *Épített örökség* című fejezetében – az 1.1.1-es fejezetben erről már korábban írtam. Védett kultúrtájnak tekintik a parkokat, kerteket, emlékhelyeket, mobilizálható örökségnek pedig a múzeumi gyűjteményeket. Ezek szintén az *Épített örökség*, valamint *A működő város* fejezetekhez kapcsolódnak. A kulturális események, különböző népcsoportok és kisebbségek kultúrája szintén helyet kap a városismereti munkafüzetben. (Illés és Illés 2007: 51–59) A *Tiéd a város* sorozat kötetei kiemelt fontosságúnak tartják a kulturális örökség védelmét és az értékmegőrző szemléletmód átadását – azaz térbeli dimenzióban megismerni a várost és átadni a felhalmozott szellemi örökséget. Többek között ezért tekinthető komplexebbnek a városismereti munkafüzet egy általános turisztikai kiadványnál.

Bodócky István egyik mondata a művészetről indított el bennem egy asszociációt, miszerint „a művészet Janus-arcú: egyszerre tekint a közösség és az individuum felé. Egyszerre szolgálja az összetartozást és az egyén önállósodását, szabadságát. Ráadásul mindez más-más módon és mértékben történik a különböző művészeti területeken.” (Bodóczy 2012: 10) A szerző itt nem csak az alkotóra és az alkotásra gondolt, hanem véleményem szerint a művészetet befogadók csoportjára is. Saját művészeink, egy város művésze – például Szegeden Móra Ferenc – közösségi szinten is megérinti az embereket, hiszen mind azonosulnak azzal a személlyel. Viszont a befogadás, a személyes, hozzá kapcsolódó élmények az egyén identitását alakítják. A város is ugyanilyen Janus-arcú, hiszen egyszerre nyújt közösségi tereket, közös élményeket, ahogy elszigetelt lakásokat, szobákat, asztali számítógépes sarkokat, és elmélyült sétákat is. A városlakó, ahogy érzékeli a teret és a várost, egyszerre a közösség egy tagja, és egyén a közösségen belül.

Szót ejtve a térérzékelésről, az épített környezeti nevelés alapja, hogy a körülöttünk lévő épületekről, mint a város történelmét őrző mementókról is beszéljünk. Ezt többféle módon is megtehetjük: kezelhetjük építészeti alkotásként, műalkotásként, de a kor lenyomatát őrző üzenethordozók is lehetnek, hiszen az építészeti formaelemek szimbolikus kifejező szereppel is rendelkeznek. Egy-egy korstílust tükröznek, beágyazódva egy-egy korszak kulturális összefüggésszerébe. (Újvári 2011) Városi épületeknek és tereknek – amelyeknek akár végig is kísérelhetjük felépülését, átalakulását, funkcióvesztését, elhanyagolását – ez a megtapasztalható metamorfózisa is hozzájárul a bennünk kialakult városképhez, így a hozzá fűződő viszonyunkhoz és lokális identitásunk alakulásához. Fári Irén és Simoncsics János *Palánk – Szeged belvárosa egykor* című könyvét lapozgatva rájövünk, hogy azoknak, akik a 20. század '60-as, '70-es éveiben voltak fiatalok, egész más

jelentett végigsétálni mondjuk az Oroszlán utcán, mint a mai fiataloknak. És azoknak, akik látták a Dóm tér Szabadtéri Színpadán úgy az *István, a királyt*, hogy a díszlet szerves része a fogadalmi templom, és azoknak, akik csak 2014 nyarától¹⁵ kezdtek vagy ezután kezdenek el a Szabadtérre járni, egész mást fog jelenteni az a tér és az a látvány a megfordított színpad és a dómnál kialakított látogatóközpont miatt. A szegedi dóm a historizáló építészet egyik kiemelkedő és utolsóként épített neoromán épülete; 1930-ban avatták fel. Azért említem kiemelten, mert a munkafüzet és a lokális identitás szempontjából több aspektusból is fontos. Egyrészt a tér árkádjaiban található a Klebelsberg Kuno által kezdeményezett Nemzeti Emlécsarnok szoborgyűjteménye, amely már alsó tagozattól kezdődően jól kiegészíti az olvasás és honismeret órákon tanultakat, hiszen a szobrok a magyar történelem és kultúra kiemelkedő alakjait és alkotóit jeleníti meg. (Tóth 2009) A hozzájuk kapcsolódó információkat játékos kereséssel egybekötve lehetne ismertetni (ld. élménypedagógia), de további számos szegedi vonatkozás ismertetésével is gazdagítható az Emlécsarnok program. Másrészt olyan szimbóluma Szegednek a fogadalmi templom, mint például Egernek a vár: városképi jelentőségű, tehát kiemelt szerepe van a lokális identitásformálásban.

Másik stílust képvisel és tükröz a mór–arab–mediterrán elemekkel vegyített szecessziós stílusú szegedi Új zsinagóga, vagy a gótikus stílusú Alsóvárosi Ferences Templom. Bár a belvárost lényegesen átformálta az 1879-es árvíz, az újjáépítéskor Párizs mintájára tervezték meg szerkezetileg, az épületek pedig az Európára jellemző, historizáló trendeket követték, az adott kor kulturális identitásának jellegzetes megnyilvánulásaként (Újvári 2011). „Az európai városok – köztük Szeged – jelentősebb épületeit tehát úgy is értelmezhetjük, mint az európai korstílusok példáit, rámutathatunk, hogy az építészeti stílusjegyek mennyiben határozták meg a város arculatát, az első összeurópai korstílustól, a román stílustól kezdődően a 20. századi stílusokig.” (Újvári 2011: 217) Napjaink városképe éppúgy formálja a városlakók identitását, mint az évek során felhalmozódott stíluslenyomatok a régebbi korok emberét. Tehát az a korszak, amelyben élünk, és annak kultúrája meghatározó szerepet játszik a szocializációban, mert identitásképző elemek sokaságát közvetíti: épületek, divat, fogyasztói kultúra, nyelv stb.

Nem csak a sétáló munkafüzet miatt szeretném ismét Pécs-et említeni példaként. A Baranya megyei település ugyanis élen jár a gyermekeknek szóló városi programok szervezésében, amelyek kifejezetten hozzásegítik a gyerekeket ahhoz, hogy megismerjék és

¹⁵ A szegedi dóm felújítása miatt 2014-ben a fogadalmi templommal szemben állították fel a Szegedi Szabadtéri színpadát. A rekonstrukciók során többek között egy látogató központot is kialakítanak a Dóm alatt, ezért továbbra is kérdéses, hogy visszafordítják-e valaha a Szegedi Szabadtéri Játékok színpadát.

megszeressék saját városuk kulturális értékeit. 2000-ben kerültek fel az UNESCO Világörökségi Listájára a pécsi IV. századi ókeresztény sírkamrák. Ehhez kapcsolódóan a helybeliek lokális kulturális identitásának elmélyítését célozták sokrétű, a gyerekeket is célzó programsorozattal. (Husz 2007) Például a gyerekeket rejtélyes kutatásra, a felnőtteket pedig a Janus Egyetemi Színpad ősi rítusokhoz kapcsolódó színházi előadására várták a Cella Septichora Látogatóközpontba.¹⁶ Családokat, kicsiket, nagyokat egyaránt megszólítottak a programokkal: játékos kvizekkel, térképes expedíciókkal, utalva a vallási, művészeti és kulturális értékekre. Az *Eozin Magazin* internetes portálon látszik, hogy folyamatos programokkal tartják fent az érdeklődést, és nem csak a turistákat, hanem elsősorban a helyi lakosokat várják. A *Tiéd a város* munkafüzetek és városismertető programok, hasonlóan a pécsi példához, az ismeretek nyújtása mellett alkalmasak a lokális identitás elmélyítésére, a lakóhely épített örökségének, kulturális értékeinek megismerésére, tudatosítására.

¹⁶Forrás: http://www.eozinmagazin.hu/cikk/Orokkon_Orokseg_programok_a_Cellaban

2. A városismertető munkafüzet lehetőségeiről

2.1. Interjúk, kérdőívek értékelése (önálló mikro kutatás)

2.1.1. A gyerekek városi ismereteit vizsgáló kérdőív eredményeinek értékelése

Kérdőíves vizsgálatot két iskola négy osztályában végeztem, ami statisztikailag nem meggyőző, de kíváncsi voltam szűrőpróba-szerűen a gyerekek válaszaira. A két iskolát azok megítélése alapján választottam: bár a Zrínyi Ilona Általános Iskola és a Dózsa György Általános Iskola egyaránt belvárosi intézmények, a szegedi köztudatban a Zrínyi erősebb, a Dózsa gyengébb iskolaként él. Mindkét intézményben egy 3. és egy 4. osztály töltötte ki az ötoldalas kérdőíveket, így több mint száz gyermekhez jutottam el. (Lásd: X. melléklet) A kérdések elsősorban arra irányultak, hogy megismerjem a szegedi gyerekek gondolkodásmódját, ismereteit a városról, és hogy alátámasszam azt az előfeltevésemet, miszerint a 3-4. osztályos gyerekek tudása hiányos Szegedet és a környékét illetően. Továbbá olyan kérdéseket és témaköröket érintettem, amelyek szerepelnek a *Tiéd a város* könyvsorozat köteteiben. Itt csak azokat a kérdéseket szeretném kiemelni – tehát nem az összes kérdőív szerinti kérdést –, amelyek a gyerekek tényleges lexikális ismereteire világítanak rá és a dolgozat szempontjából relevánsak. A kérdőív többi kérdését egyrészt azért tettem fel, mert nem szerettem volna, ha dolgozatnak vagy számonkérésnek élik meg a gyerekek a kitöltést, másrészt a készülő könyv feladattípusainak megítéléshez, kiválasztásához is segítséget nyújtottak.

Mielőtt a konkrét kérdések értékelésére térnék, itt kell megjegyeznem, hogy a gyerekek épített környezetre és városra vonatkozó ismeretei összefüggésben állnak az iskola földrajzi elhelyezkedésével és az iskola (megítelt) színvonalával.¹⁷ A következőkben a két iskola tanulóinak összesített válaszait közlöm, de további kutatásként érdekes lenne egy részletesebb, kidolgozottabb kérdőívvel vizsgálni és felmérni a gyerekek mentális térképét iskolájuk és lakóhelyük függvényében, valamint külön-külön vizsgálva több szegedi

¹⁷ A Széchenyi tér és a Dóm tér a leggyakrabban említett terek között szerepel a gyerekek válaszáinál, egyik sem az iskolához legközelebbi tér – a Zrínyi esetében ez a Bartók tér, a Dózsa esetében a Szent György tér –, mégis Szeged emblematikus helyszínei. A gyerekek iskola szerint bontott válaszai alapján elmondható, hogy a dózsás gyerekek csupán 15%-a, a zrínyiseknek viszont 46%-a említi a Széchenyi teret. A Dóm tér esetében még nagyobb az eltérés, ugyanis a dózsások 30%-a ismeri csupán, a zrínyiseknek viszont 79%-a említi. Földrajzi távolság szempontjából a Dózsa Iskola 1,8 km-re, a Zrínyi 1,3 km-re van a Dóm tértől, tehát 500 m a különbség távolságban. A Széchenyi tér esetében ez nagyobb, mert a Zrínyi Iskola csupán 400 m-re, a Dózsa viszont 1,1 km-re van a Széchenyi tértől.

intézményben a gyerekek városismereti tudását.

A kérdőív harmadik kérdése – „Sorolj fel három teret Szegeden!” – kifejezetten arra vonatkozott, hogy az utcától megkülönböztetett városi terek közül melyikeket ismerik a gyerekek. Számítani lehetett arra, hogy a gyerekek az iskolájukhoz közel eső tereket is megemlítik, ami be is igazolódott. A kitöltők 46%-a ismeri a Bartók teret (túlnyomóan a zrínyis gyerekek), 36%-uk pedig a Szent György teret (elsősorban a dózsás tanulók). Legtöbbször viszont, az összesített adatok szerint a Dóm teret ismerik, ez 54%-ot jelent. Érdekes, hogy a Dóm teret ismerők 15%-a Domb térként említi azt. A Széchenyi teret 32%-uk említette, a Szent István teret 27%, a Dugonics teret pedig 22%. Továbbá magas értéket kapott a Lechner tér és a Mars tér 17-17%. A gyerekek 11%-a említette a Csillag teret, 8%-uk pedig az Aradi vértanúk terét.¹⁸ (Lásd: XI. melléklet)

A következő kérdés – „Melyik a kedvenc helyed a városban?” – szintén érdekes dolgokra világított rá, főleg azért, mert nem adtam semmilyen megkötést a választ illetően, így rengeteg különböző helyszínt említettek a gyerekek. A legtöbb (18%) a Vadasparkot nevezte meg mint kedvenc helyüket a városban. 15% a Bartók teret írta, és szintén 15% említett valamilyen sportpályát vagy sporthoz kapcsolódó helyszínt (Szeol pálya, kisstadion, squash, focipálya, sportcsarnok, műjégpálya stb.). 8%-uknak a Napfényfürdő a kedvenc helyszíne a városban, a számomra legelszomorítóbb pedig, hogy összesen 15%-uk említette az Árkádot, a Plázát vagy a Tescót. Csupán a gyerekek 5%-ának kedvence a Móra Ferenc Múzeum, és 2%-nak a Somogyi könyvtár. A tény, hogy a kitöltés alapján legalább annyian szeretnének plázázni, mint sportolni szintén megerősít abban, hogy szükség van a szabadtéri programokra és az értékteremtő tanítói hozzáállásra. (Lásd: XII. melléklet)

A kérdőív 8. kérdése így hangzott: „Ha egy napra te lehetnél a polgármester, mit változtatnál meg, Mit építenél, mit bontanál le?” A gyerekek itt is szabadon kifejtették gondolataikat, így volt, aki a rombolást, volt, aki az építést emelte ki, mások semmit nem változtatnának. Kifejezetten arra voltam kíváncsi, hogy mit építenének, mit hoznának létre, milyen közösségi tereket hiányolnak a fiatalok.

A széleskörű válaszok miatt témák szerint csoportosítottam a gyerekek válaszait. Engem igazán meglepett, hogy a legtöbb valamilyen módon utaltak a környezetvédelemre, a tisztább, rendezettebb városkép megőrzésére. Összesen 19%-uk szeretné, ha napelemes

¹⁸ A gyerekek 5-6 százaléka említette még a Stefániát, a Roosevelteret, és a „játszóteret”, mint tér. Kevesebb mint 5 százaléka említette még a Honvéd teret, Árpád teret, a Mátyás teret, a Kossuth Lajos sugárat, a Kálvária teret és az Olajbányász teret. Amit pedig csak egy-egy diák említett: Anna-kút, Kolozsvári tér, Vám tér, Rákóczi tér.

járművek lennének az utcán, ha többen járnának kerékpárral és gyalog, ha fákat, virágokat ültetnének még a városban, továbbá így fogalmaznak: „ne legyen szennyezés”, „ne szemeteljenek az emberek”. A környezetvédelem után legtöbben a városi sportlehetőségeket bővítenék (17%): focipálya, sportpálya, stadion, jégpálya, sőt bob pálya is szerepelt a listán. Külön kategóriát kapott a „víz”, ugyanis a kitöltők 10%-a szeretne uszodát, strandot vagy még egy aqua parkot építeni a városban. Új iskola építését vagy a meglévő felújítását 9%-uk tartaná fontosnak, és ugyanennyien szeretnék, ha több rendőrség, tűzoltóság és kórház lenne a városban. Ezek az adatok részben arra engednek következtetni, hogy ezeket az intézményeket még nem látták a gyerekek, az iskolában nem meséltek nekik a működésükről, ezért gondolhatják, hogy többre lenne szükség, vagy egyáltalán nincs még a városban. A gyerekek állatok iránti érdeklődése mutatja, hogy kisállat kereskedést, kutyakiképzőt, menhelyet vagy lovardát 7%-uk is építene, és ugyanennyien rendelnék el polgármesterségük alatt új cukrászda vagy fagyizó építtetését. Játsszótérre, játszóházra 6%-uk vágyik, és itt a filantróp gyermeklélek is megmutatkozott, ugyanis szintén 6%-uk tett említést a rászorulóknak megsegítéséről valamilyen módon (idősek otthona, árvaház, hajléktalanszálló építése). 5%-uk élelmiszerboltot építene, viszont ugyanennyien támogatnák, hogy ne lehessen cigarettázni az utcán, és hogy zárják be vagy bontsák le a dohányboltokat. Szintén 5%-uk fogna könyvtárépítésbe. Külön-külön 4%-ot kapott a park-, a múzeum- és a vidámpark-, valamint a metró- vagy trolióállomás-építés.

Két további kérdés szintén a gyerekek Szegedre vonatkozó ismereteire kérdezett rá: „Milyen országok határa van közel Szegedhez? Sorolj fel néhány szomszédos várost Szeged körül!” A két vaktérképen a válaszadók arányában említett városokat és országokat jelöltem. Az országoknál a határközelség miatt, a *Szeged gyerekeknek* könyvben mindenképp szerepet kapna a kulturális sokszínűség Szegeden, hiszen határon túl jelentős a magyar kisebbség, Szegeden pedig a szerb és a román. (Lásd: XIII. melléklet)

A gyerekek arra a kérdésre, hogy „Sorolj fel néhány szomszédos várost Szeged körül!”, elsősorban Csongrád megyei településeket írtak. (Lásd: 14. melléklet) Továbbá szintén ehhez a kérdéshez, Szegedtől igen távol eső városok nevét is felsorolták, de ezeket nem vettem figyelembe, mert minden bizonnyal a rokonlátogatások, családi rendezvények és utazások miatt sorolták ezeket is ebbe a kategóriába, melyek a következők voltak:

- 1%: Szombathely, Kazincbarcika, Tatabánya, Dunaújváros, Székesfehérvár, Temesvár, Eger, Győr, Esztergom, Nagyvázsony, Mátra, Balaton, Hajdúszoboszló
- 2%: Békéscsaba
- 3%: Miskolc, Sopron

- 6%: Debrecen
- 7%: Kecskemét, Pécs
- 16%: Budapest

2.1.2. Interjúk értékelése a tanítói módszerekre vonatkozóan

A gyerekek után a tanítókat is megkérdeztem interjú formájában. (Lásd: XV. melléklet) Arra voltam kíváncsi, hogy milyen módszereket alkalmaznak a tanítás során, és elképzelhetőnek tartják-e, hogy az *épített környezeti nevelést* is beépítsék a tanmenetükbe. Ehhez az interjú második felében a kezükbe adtam a *Pécs gyerekeknek* című kötetet, és arra kértem őket, hogy tanító és gyerekszemmel nézzék meg esztétikai, tartalmi, használhatósági szempontból. Öt pedagógussal és tanítóképzős hallgatóval beszéltem, szakmai háttérüket a felvezető kérdések (Lásd: XV. melléklet, 1–10. kérdés) során tisztáztam. Az interjúk értékelésénél azonban azokat a részleteket emeltem ki, amikor a már aktív tanítók az általuk leggyakrabban használt módszerekről meséltek (csoportos vagy egyéni munka, mennek-e a szabadba, stb.), a hallgatók pedig azokról a módszerekről, amelyek a hagyományos, frontális oktatástól eltérőek, és jelenleg ezt tanítják nekik az egyetemen. Ezeken kívül a könyvről alkotott véleményüket tartom dolgozatom szempontjából a legfontosabbnak. A következő három kérdés (Lásd: XV. melléklet, 11–13. kérdés) minden interjúban elhangzott, tehát számomra az ezekre adott válaszok a legfontosabbak, és itt külön-külön olvashatóak is, kérdésekre bontva, kiemelve a legfontosabb, összefüggő válaszokat. (Az interjúk teljes hanganyaga a mellékelt DVD-n hallható.)

11. kérdés: „Hogyan ismertetitek meg a gyerekeket a környezettel, amiben élnek? (város, környező falvak, kisebbségek, népszokások stb.) Tudod-e, mi az épített környezeti nevelés?”

A válaszadókra bízom, hogy milyen módszertant vagy foglalkozást emelnek ki, mi az, ami nekik ilyenkor maguktól eszükbe jut. A válaszadásokból azokat a tartalmi elemeket kivonatoltam, amelyek a füzet elkészítése során segítik munkámat.

DVD1 (másodéves hallgató, SZTE) hanganyag 20.40-24.00: „Próbálunk, a tanárok elrugaszkodni, és egy kis természetet is becsempészni az órákba. Például ha már egy ligeti sétára el lehet vinni őket, az is nagyon sokat jelent, de ugye mivel nagyváros, ezért az előnyeit is számba vesszük. Például szelektív hulladékgyűjtés. Elvisszük őket egy hulladékgyűjtő helyre az ilyen dolgokat megnézni. Ez által van nagyon sok lehetőség ilyen kulturális dolgokhoz, mint már mondtam, múzeum vagy színház esetleg. ... De próbálnak a természetre is hangsúlyt fektetni, hogy közeli parkba (...) a környezetbe, ne a betonrengetegbe, oda elvinni őket sétálni. (...) Most például makettet kell csinálnunk, egy közlekedési csomópontot, és ezáltal kell majd bemutatni, hogy egy gyereknek hogy mutatnánk meg, hogy hogy lehet átjutni

például egyik pontból a másikba biztonságosan. De egyébként nem tudom, hogy milyen lehetőségek lehetnek erre. (...) Még nem tudom, hogy ezt hogy szokták megvalósítani.

DVD2/1 (tanító, SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium és Általános Iskola) hanganyag 10.02-18.13: *Persze, ez benne van, a környezetismeretnek a része. Alapszégmense a környezetismeretnek. Emellett rendszeresen az olvasás órának is alapvető részévé válik azáltal, hogy elkezdünk mindenféle szövegeket olvasni, és az a szöveg valamilyen környezetben történik: falusiban, városiban. (...) (Mit tudtok Szegedről konkrétan megtanítani?) Erre mindig van egy adott anyagrész vagy több. És akkor ezzel foglalkozunk több órán keresztül: Szeged nevezetességei, hírességei. Negyedikeseknek sokszor kiadom önálló munkának. (...) a gasztronómiától kezdve, ami Szegedhez kötődik, azt feldolgozzuk. (...) Például voltak Szeged híres feltalálói, híres zenészei, színészei, akiket a kispajtások meg tudtak találni (...) aztán kellett kiselőadást tartani (...) Voltak épületek, volt, hogy beszélünk a szegedi árvízről, a könyvtárról, Dóm tér és a Szabadtéri. (...) Ez tantervi keretben meghatározott, ugyanis ezek minden iskolában helyi tantervek. De rendszeresen el szoktunk menni. (...) Múzeumpedagógiai foglalkozásra is el szoktuk vinni a gyerekeket...ezek általában meghirdetett foglalkozások.*

DVD3/1 (végzős hallgató, SZTE) hanganyag 09.15-11.40: *(Például a híres szegedi emberek megismertetéséhez) mindenképpen lenne vizuális feladat, videó, munkafüzetes példa feladatsorok, ha van lehetőség – városhoz kötődően? (Igen) – akkor (...) a városban megnéznénk az emlékhelyeiket. Ilyenkor szerintem össze lehet fogni a múzeumpedagógusokkal, és akár egy testnevelés vagy technika órán is ki lehet mozdulni. (...) (Szeged megismertetését hogy lehetne beépíteni a tananyagba?) Szerintem a különböző tantárgyakkal összefogóan. Irodalom órán elővenni a történelmi személyiségeket, matek órán az épületekkel foglalkozni, Nem tudnék elképzelni külön tantárgyat rá. Lebontva, minden tantárgyból. De példaként elő lehetne venni. (...) többlet lenne a iskolásoknak.*

DVD4/1 (tanító, Orczy István Általános Iskola, Dorozsma) hanganyag 14.55-17.03: *Főleg vetélkedőkkel. Pl. ezt is úgy csináltuk (módszernél említette a városi vetélkedőt!), hogy a Dugonics téren megálltunk, és akkor mi kitaláltunk ilyen kérdéseket, hogy mondjuk »sorold fel két szobrot a Dugonics téren«, és akkor rohangálhattak, írhatták, hogy melyik az a két szobor, »miről híres, kutass utána, és hétfőn megbeszéljük«. Igazából ezt mi (tanítók) találjuk ki teljesen. És így ismertetünk meg mindent. Dorozsmát is. Ugye mert attól, hogy dorozsmaiak, még arra kicsik, hogy tudják, hogy az a malom miért áll ott, ha a szülők még nem magyarázták el. Vagy a piac miről híres. Oda is kísértáltunk már, megnéztük, hogy működik a nagybani piac, mitől különbözik egy kisebb piactól. (...) Tehát így, vetélkedőkkel, játékos feladatokkal. És így tudják megjegyezni. Mert ha elolvassák, akkor elolvassák, aztán az 5%-ának megmarad, a többinek meg nem. (...) Például a városi vetélkedő előtt 2-3 héttel a kolléganőm már beszélt nekik erről (a programról), csak úgy egy délutáni foglalkozás keretein belül, hogy mit tervezünk, ide-oda megyünk, itt ez van, az van. Igazából csak elmondta, hogy mire számítsanak majd. És 3 hét után, ők (a gyerekek) nem is gondolták, de mi azokat visszakérdeztük. És sok gyerek jött, hogy »ezt kérdezte múltkor Erika néni, ezt a szobrot, és ez erről híres«. Tehát ilyen szempontból kapunk tőlük visszajelzést, hogy előtte vagy utána visszakérdeztünk.*

DVD5 (tanító, SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános Iskola) hanganyag 07.08-09.52: Ez tulajdonképpen mindenbe beleivódik, hogy a gyerekek megismerjék a saját városukat. Adott tananyagszerűen a környezetismeret foglalkozik ezzel. Pl. tavaly a második osztályban huzamosabb ideig is foglalkoztunk azzal, hogy Szeged, Szeged nevezetességei, meg általában a környezetünk: mi a lakótelep, mik a kertés házak, tehát ilyenekkel is foglalkoztunk, de minden egyes tárgynak van egy ilyen átfedése, hogy mondjuk a magyar órára is be lehet vinni egy Móra Ferencet, akinek volt köze Szegedhez, vagy olyan irodalom, ami mondjuk Szegeddel foglalkozik, és akkor arról beszélgetni. A napköziben rengeteg lehetőség van rá: szegedi programok, szegedi helyszíneket is tudunk sokszor látogatni: Móra múzeum, árvízi emlékmű, híd, Széchenyi tér, beszélgetünk a halászléfőzőről, a szegedi papucsról. Ezek általában meg szoktak jelenni. (...) Legfrissebb élmény az osztállyal a Fűvészkert. (...) A Tiszára minden évben ellátogatunk. (...) A Dómban is voltunk már: megnéztük az orgonát, meg magát a Dóm történetével is ismerkedtünk picit. Beszéltünk a Hősök kapujáról. (...) Boszorkányszigetről is beszélgettünk, rajzoltunk. (...) **13.00-** Pont most vezették be a mindennapos testnevelést és az erkölcsant, úgyhogy én a szerencsétlen elsősöket már így is nagyon sajnálom, amikor 6 órájuk van. Úgyhogy most azt mondanám, hogy nem (vezetném be az épített környezeti nevelést önálló tantárgyként), de azt gondolom, hogy ez már nagyon régóta jelen van a környezetismeretben.

12. kérdés: Milyen eszközök, tankönyvek stb. állnak rendelkezésedre, amikor ilyen jellegű, tantermen kívüli, városismereti órára készülsz?

A válaszokból egyértelműen kiderül, hogy tankönyvi segítség nem áll a pedagógusok rendelkezésére Szegeden. Érdekesség, hogy az épített környezeti nevelést konkrét tantárgyként egyikük sem tudná elképzelni, csak mint délutáni foglalkozást, vagy módszertant és az órákat kiegészítő segédanyagot. Viszont azt gyakran alkalmaznák, akár különféle tantárgyaknál is. Még a legfiatalabb, másodéves válaszadóm is erre utalt, amikor azt mondta, „rajz órán vagy technika órán” foglalkozna a közlekedéssel, a szelektív hulladékgyűjtéssel és úgy általában a városi neveléssel. Tehát ez is bizonyítja, hogy szükség van egy ilyen jellegű foglalkoztató füzetre.

DVD1 (másodéves hallgató, SZTE) hanganyag 25.20-26.30: „Külön tankönyv nem igazán... azt sem tudom, hogy melyik témakörben lehetne ezt, vagy melyik tanórába lehetne ezt belecsúfolni. (...) Rajz órán biztos. Nyilván nem kisgyerekeknél hoznám ezt elő, de mondjuk rajzolják le, a városban, ahol már jártak, egy nevezetességet. De technikán is szó lehet az ilyen táblákról, de matekon is szó van az ilyen közlekedési táblákról.

DVD2/1 (tanító, SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium és Általános Iskola) hanganyag 19.00-: Ezt általában meghatározza a téma, amivel foglalkozunk. Felkészülsz, és kitalálsz, hogy kimegyünk a ... Ligetbe, és akkor gesztenyét, levelet meg makkot gyűjtünk.

Igazából ezt mindig a pedagógus határozza meg, hogy pontosan mi az az anyag, ami felé szeretné vinni ezt a dolgot. Mindenki könyvekből, meg innen-onnan szedi. Fénymásolatot akkor szoktunk, ha valamit rögzíteni kell, mit figyeltek meg, stb.

DVD3/1 (végzős hallgató, SZTE) hanganyag 12.10-12.30: *Hát, mindenkinek saját kútforrásból. Semelyik tankönyv nincs erre ráirányulva, tehát mindenki amit kitalál magának. Tehát ebből a szempontból jó lenne egy iránymutató tankönyv vagy munkafüzet, amit elő lehetne venni, de ilyen nincs külön.*

DVD4/1 (tanító, Orczy István Általános Iskola, Dorozsma) hanganyag 17.20-18.00: *Semmi. Igazából tankönyv, feladatgyűjtemény semmi. Hanem például a malomnál mi előtte felkerestük a bácsit, aki bemutatta nekünk, és akkor ő mesélt, mi jegyzeteltünk, de prospektust vagy ilyesmit nem adott hozzá. És akkor mi abból készültünk. Aztán a városismeretihez igazából, ami a műveltségünk. Utánaolvastunk az interneten, amiben nem voltunk biztosak.*

DVD5 (tanító, SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános Iskola) hanganyag 10.30- : *Ha mondjuk szerdán megyünk a Dómba. Akkor kedden beszélgetünk picit a Dómról, szerdán meg el is látogatunk oda, és ott is egy picit még van róla szó, de most a Dómban legutóbb az orgonát néztük meg, érintőlegesen beszélünk magáról a dómról. És általában, pl. a Dóm esetében mindig van egy (szak)ember, aki viszi a dolgot. Ez jellemző a Fűvészkertre is, tehát én ott inkább kísérő szerepet töltök be, mindig van egy szakember, aki sokkal jobban elő tudja adni.*

13. Mi a véleményed a *Pécs gyerekeknek* című városismereti munkafüzetéről? Mit gondolsz róla esztétikai, tartalmi szempontból, a gyerekek szemszögéből és tanítóként? Használád-e, hogyan használnád, ha kiadnának egy ilyet Szegedről is?

DVD1 (másodéves hallgató, SZTE) hanganyag 27.50-30.05: *Látom, hogy bemutatja a városát ez a kis kutyus. Aranyos, hogy egy motívum, gondolom, a kutya kíséri végig. Ez a gyerekek számára elég szimpatikus szerintem. (...) Úgy látom, hogy csak a lényegem emeli ki. A nagyon nagy szövegtömegeket megúnják a gyerekek. (...) Nekem egész jó az első benyomásom róla. (...) (Ezt egy 8-12 éves szívesen a kezébe venné-e mint munkafüzet?) Mint munkafüzet, úgy biztos, de nem tudom, hogy iskolán kívül mennyire rávehetők a gyerekek az ilyenre. De szerintem egy ilyen kis tankönyvnek ez nagyon barátságos egyébként, gyerekbarátnak tűnik az egész. Kinézetéről: könnyű, szerintem ma már ez is számít, mert annyira megpakolják a kis táskájukat. Úgyhogy ez egy elég aktuális probléma..."*

DVD2/1 (tanító, SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium és Általános Iskola) hanganyag 00.10.- : *Belelapoztam, és azok a dolgok, amiket most átnéztem, mind előkerülnek környezet és természetismeret és magyar órán. Ezek a típusú dolgok szinte tananyag. (...) Ami fontos meg érdekes, az az építészeti rész, hogy miből, hogyan épülnek az épületek, ez főlsőben technikából kerül elő. Van egy kolléganőm, aki kifejezetten olyan tankönyvet választott, amiben ez benne van. A többi később, rajz és művészettörténet órán kerülhet elő (...) Nekem nagyon tetszik a dizájnya, nagyon jók a rajzok. Az önmagában nagyon jó, hogy van egy ilyen kiadvány a saját városodról, és ennyi minden egy helyen van, bármikor*

leemelheted a polcra és van kedved belenézni. Ez még nekem is kéne. Mert szerintem tök jó lenne, ha Szegedről is lenne egy ilyen. A pécsiek nagyon jól tudják a saját történetüket, náluk nagyon jól működik a lokálpatriotizmus, az identitásuk, a városhoz való kötődésük. Szegeden nem tudom, mennyire van meg ez. (...) Ez abszolút segítene, a gyerekeknek is (...) Tényleg, ezek a programok (sétaútvonalakra gondol) tök jók! Ez például Szegeden nem kerül elő, hogy mennyi-féle program van konkrétan, aminek hagyománya van... talán a Szabadtérít tudják. (...) Azt gondolom, hogy (ez a könyv) nagyon-nagyon hasznos. Én kötelezővé tenném! Nagyon jó, bármikor elő tudod venni: magyaron, környezeten, rajzon.

DVD3/2 (végzős hallgató, SZTE) hanganyag 00.00-01.30: Nekem tetszik, hogy nagyon színes, meg gyerek közeliek a rajzok. Én csak annyit hiányolok belőle – látom, hogy fejezetekre van osztva – hogy a fejezetek végére raknék egy mini összefoglalót. Mert csak a könyv legvégén láttam, ami nagyon jó, de én raknék a fejezetek végére is. (...) Teljes mértékben lehet használni, jó lenne, ha lenne itt is. (...) Nem baj, hogy így egyben van, egyáltalán.

DVD4/2 (tanító, Orczy István Általános Iskola, Dorozsma) hanganyag 00.05-03.00: mind tanító, mind gyerekszemmel mindenképp kellene ilyen Szegedről, mert úgy ír le bármit, az épületeket, a kirándulóhelyeket, ami a gyerekek számára is érdekes. Sőt mi, felnőttek is olvassuk, akkor nem az van, hogy olvasunk egy szöveget egymás után, hanem képekkel is látjuk. És az téged is, mint a gyereket, a vizualitás mindenkit magával ragad szerintem. Meg ezek a kérdések is tök jók. Nekem tetszik, úgyhogy mindenféleképpen jó lenne. (...) Elsőként biztos úgy használnám, hogy egy délutáni foglalkozás keretében becsücsülnénk a könyvtárba, és akkor átlapozgatnánk, megnéznénk, hogy miről szól, hogy épül föl, stb., utána pedig részenként feldolgoztatnám velük. Lehetne akár témák szerint: pl. az épületek az egy technika óra, miből készülnek, technika óra, milyen kirándulóhelyek vannak, természetismeret óra. És akkor részenként dolgoznám fel mindenképpen, és csapatmunkában.

DVD5 (tanító, SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános Iskola) hanganyag 14.22-18.00
Skype miatt én mondtam el a témaköröket, miből áll a könyv: Ha például Szegedről lenne egy ilyen, az azért lenne nagyon hasznos, mert nyilván a környezetismeret tantárgy az leszűkül egy 45 perces órára, viszont amit mondtam én is, délutánonként van lehetőség 1-2 órára elmenni valahova, és Szeged esetében ez nagyon hasznos lenne. Mert tulajdonképpen mi is ezt csináljuk, csak nem egy Szeged gyerekeknek könyvből, hanem a wikipédiáról, meg innen-onnan összeszedgetjük azokat az információkat, amikkel nem mindig vagyunk tisztában, és akkor ellátogatunk egy-két helyre. (...) Én pl. még nem voltam, de osztály is ellátogatott a Pick gyárba, tehát Szeged nevezetességeivel kapcsolatban itt is rengeteg lehetőség van, úgy mint az épített környezettel is. Szerintem csak délutáni elfoglaltságban. (...) Környezetismeret például általában egy van egy héten, nehéz megoldani, hogy elmenjünk. De délután erre mindenféleképpen van lehetőség, és ha lenne mondjuk egy ilyen könyv, azt gondolom, hogy nagyon hasznos lenne, mert akkor ezt szépen összegyűjtve, szakemberektől, mert azért azt tudjuk, hogy az internetes források nem mindig jók, és ha ezt egy olyan ember összeszedné, aki tényleg ért ehhez, akkor az szerintem nagyon hasznos lenne.

Összességében elmondható, hogy a válaszadók pozitívan állnak az épített környezeti neveléshez és a városi ismeretek átadásához. Szívesen alkalmaznának Szegeden egy komplex városismereti munkafüzetet, de nem egy tematikus tanóra keretében, hanem a tanterv alapján meghatározott tananyag kiegészítésére, elmélyítésére. A tanítók és hallgatók válaszai alapján az iskoláknak helyi szinten, tantervben meghatározott feladata az adott város megismertetése. Ez elsősorban a környezetismeret tantárgy feladata, de többek között olvasás órán is előkerülnek Szegedhez kapcsolódó témák, például Móra Ferenc szegedi író történetei, vagy a helyi hírességek lakóházának, emlékhelyeinek felkeresése. Közlekedési ismeretekről, szelektív hulladékgyűjtésről is hallanak az alsó tagozatosok, elsősorban technika órán.

A válaszokból egyértelműen kiderül az is, hogy ezen ismeretek átadásához a pedagógusoknak maguknak kell kiegészítő anyagot keresniük, ha az nem szerepel semmilyen tankönyvben (Móra például nem szegedi íróként, hanem „a nagy mesélőként” szerepel az alsósok olvasókönyvében, ezért nem helyspecifikus, de Szegeden használható a lokális értékek bemutatásához). Ezért szívesen forgatnának egy bármikor könnyen alkalmazható munkafüzetet a város, az ipar, a mezőgazdaság, a lokális kulturális értékek, a közvetlen környezet stb. megismertetéséhez.

2.2. Gyakorlat: Egyetemi város gyerekszemmel – a JGYPK Tudástár és a József Attila Tanulmányi és Információs Központ

Ahogy a *Pécs gyerekeknek* című könyvet bemutattam, elképzeltem, milyen programokat lehetne építeni a majdani *Szeged gyerekeknek* című kötet köré. Mivel nem vagyok pedagógus, a tanórán kívüli alkalmazhatóság illusztrálására egy egyhetes városismereti nyári táborra gondoltam, ahol a könyv nagyobb fejezetein keresztül körbejárhatnák, megismerhetnék a gyerekek Szegedet egy hét alatt. Elképzelésem szerint az egyetemi városról szóló fejezethez kapcsolódóan lehetne megszervezni a következő programot a nyári tábor egyik délelőttiére – amit egy hatfős, 8–9 évesekből álló vegyes csoporttal ki is próbáltam 2014. november 8-án. (Lásd: XVI–XXVI. melléklet)

9.50: Gyülekező a JGYPK Boldogasszony sugárúti főépülete előtt

10.00-10.45: Tudáskapu – Interaktív természetismereti tudástár

- az épület és a kiállítás rövid bemutatása, termék megtekintése
- felfedezős feladatlap segítségével egyéni kutatómunka a Tudástárban
- plusz feladat: a termekben több állat is megkapta „az év állata” jelzőt, a feladat minél többet megtalálni (jelzések alapján)
- átsétálni az Ady térre

11.00-11.45: TIK

- A könyvtár egyik munkatársa vár minket, és a foglalkozás felében ő mutatja be az épületet, a könyvtári állományt és a régi könyvek gyűjteményét kb. 25 percen belül
- végül ismét felfedezős könyvtárhasználat-ismertető játék következik: fejenként 2 „kódot” kaptak a gyerekeknek, amikkel egy-egy természettudományos albumot találhattak meg a 4. emeleten

Tényleges tábor esetén itt jönne az ebéldíő, én viszont a csoporttal még leültem egy félórás beszélgetésre, hogy megtudjam, mi tetszett nekik, mi ragadt meg bennük a délelőtti során.

12.00-12.30: evaluációs beszélgetés

Fentebb a megvalósult program olvasható, a Tudástár esetében azonban kétszer ennyi játékos feladatot szerettem volna belesűríteni a 45 percbe, de a gyerekeket teljesen lekötötték a kiállított tárgyak, a kitömött állatok, folyamatosan kérdeztek, érdeklődéssel figyelték meg még a földrajz szekcióban kiállított ásványokat is. A TIK-ben a tervezett programot teljes egészében sikerült megvalósítani. A résztvevő gyerekek véleménye a következő fejezetben olvasható.

2.3. Evaluációs, programértékelő beszélgetés a gyerekekkel

Az idő rövidségére és a gyerekek fáradtságára való tekintettel összesen három kérdéscsoportot tettem fel a gyerekeknek, amelyekre mindenkinek sorban válaszolni kellett. (Lásd: 27. melléklet) Azért nem lehet a beszélgetést fókuszcsoportos vizsgálatnak tekinteni, mert azt adott körülmények között nem tudtam megvalósítani vitaszituációt, ehelyett a következő kérdéseket tettem fel, hogy értékelhessék a közös délelőttöt:

1. TUDÁSTÁR: a) Mi tetszett a Tudástárban? Mi nem tetszett benne? b) Szerinted milyen órát vagy foglalkozást lehetne itt tartani, ha eljőnnétek az osztályotokkal?

2. TIK: a) Hová szoktál könyvtárba járni? b) Mi tetszik a TIK-ben? Mi nem tetszik benne?

3. Szeged: a) Milyen különleges helyeken jártál Szegeden, amik nincsenek közel a házatokhoz vagy az iskolához? b) Az osztályoddal milyen helyeket látogattatok meg eddig Szegeden?

Számomra is rendkívül hasznos volt ez a délelőtt, mert megtapasztaltam, mennyi odafigyelést igényel hat gyerek (hát még egy 30 fős osztályban mennyi a feladat!), de az is feltűnt, hogy ha megadjuk a kezdő lökést és valami érdekeset mutatunk nekik, felébred bennük a kíváncsiság, és maguktól is kérdeznek, utánajárnak az őket érdeklő dolgoknak. Különösen pozitív élmény volt számomra, hogy az egyik résztvevő fényképezőgépet is hozott magával, hogy megörökítse, amit látott. A foglalkozás végén az édesanyjától tudtam meg, hogy MMS üzenetben még a helyszínről informálta őt a kislánya, hogy merre járunk, mit lát ő éppen. Nekem ez egy pozitív megerősítés minden szempontból, hiszen aktív részvételt jelent a gyermek oldaláról, és a vágy, hogy megossza ezt a szüleivel vagy másokkal, kialakíthatja benne az ingerekre, a világra való nyitottságot.

A beszélgetés és a látottak alapján a következők derültek ki számomra: a csoport nagy részének minden tetszett, és „nem volt semmi, ami nem tetszett”. Senki nem mondta, hogy unatkozott vagy rossz volt a játék, bár azt, hogy „tetszett a játék”, azt is csak egy gyerek emelte ki. Két kislány elmondta, hogy nekik nem tetszettek a rovarok („másznak, meg a csápjaikat nem szeretem”), de ez nem a tárlatra vagy a foglalkozásra, hanem a gyerekek ízlésére és ingerküszöbére vonatkozó információ. Amikor azt kérdeztem, mi tetszett nekik, mindenki valamilyen kiállítási tárgyra utalt: kitömött állatok, gigantikus foka, halászat, növények, lepkék, pókok és rovarok, madártojások, kvarcok, aranyhőrcsög. A csoport fele

kiemelte, hogy a „rég dolgok” nagyon tetszettek nekik, például a régi toll és tinta mint íróeszköz, vagy az írógép. Ezeknél a tárgyaknál kicsit többet időztünk és beszélgettünk arról is, hogy amikor még nem volt számítógép, ezekkel dolgoztak az emberek, és a Könyvtárszobában, a tinta és toll mellett közösen fedeztünk fel egy 19. századi igazolványt, ami tovább mélyítette az élményt. Tehát sokkal intenzívebb az élmény, ha magyarázat, mesélés, egy érdekes történet is társul a tárlatvezetés mellé.

Megkérdeztem tőlük, hogy ők milyen játékban, foglalkozáson vennének részt szívesen pl. az osztályukkal egy ilyen közegben – számomra fontos az érintettek véleménye, hiszen ők vesznek részt a játékban, és ötleteket is adhatnak hosszú távon a készülő munkafüzethez. Ketten szívesebben játszottak volna csapatban, akár olyan feladatlappal is, amit én adtam nekik, de szívesen oldanának meg rejtvényeket is. Ezzel szemben egy kisdíák mondta csak, hogy szerintem egyedül kellene megoldani a feladatokat. Többen szívesen játszanának úgy, hogy egy térkép alapján keresik meg az elrejtett érdekességeket, akár sötétben, zseblámpával (mint egy éjszakai akadályverseny). Elméletem igazolásaként egy diák ötlete szerint akár egy komplett környezetismeret órát is lehetne tartani ebben a természettudományi tudástárban.

A gyerekek könyvtárlátogatási szokásairól az derült ki a beszélgetés során, hogy ők elsősorban az iskolai vagy az iskolához legközelebbi könyvtárat használják, ezen kívül a Somogyi könyvtárat. Helyben ritkán olvasnak, inkább kölcsönöznek vagy a könyvtári számítógépeket használják. Ilyenkor a „izgalmas történeteket és meséket” részesítik előnyben, valamint az ismeretterjesztő köteteket. Minden kornak és korosztálynak megvan a maga kedvenc bestseller irodalma. A vizsgált csoportban többen is kiemelték a Geronimo Stilton és Tea Stilton könyvsorozatot. Többen már az osztályukkal is ellátogattak könyvtári foglalkozásokra (elsősorban itt is a Somogyi könyvtár neve hangzott el), ahol a mesehallgatáson kívül csapatban kellett megoldaniuk játékos feladatokat, rajzolástól a spontán színdarabig több feladattípust is említettek.

A friss élmények miatt arra kértem a gyerekeket, hogy emeljenek ki bármit, amit a TIK-ben érdekesnek, különlegesnek tartottak, vagy teljesen új információval szolgált számukra. Ebben az esetben is, mint a Tudástárban, az bizonyult leghatékonyabbnak, amikor a látvány kiegészült egy érdekes, a gyerekek számára kézzel fogható történettel: ez esetben a régi könyvek tárában őrzött, 16. századi, unikumnak számító kiadvány, az első magyar szakácskönyv hagyott igazán mély nyomot bennük. Ugyanitt láttak két *glóbuszt* is, aminek a történetét, és magának a tárgynak az elnevezését aznap tanulták meg. Bár a TIK-et ismerték, a teljes nevét (József Attila Tanulmányi és Információs Központ) nem tudták, tehát szintén újdonságként szolgált még ez az információ is.

A szegedi városismereti témakörhöz kapcsolódva szintén feltettem két kérdést, és elsősorban azt szerettem volna kideríteni, milyen helyeket, intézményeket, tereket ismernek a gyerekek Szegeden, lakóhelyüktől, iskolájuktól függetlenül. Ezek közé tartozott többek között a vadaspark, Kiskundorozsma, az Árkád, a Belvárosi mozi, a Pláza, az Agóra, az „anyukám munkahelye”, a Dóm cukrászda, a Belvárosi híd, a Borostyán Birtok, a Napfény Park (és a Tesco), valamint az újszegedi sportuszoda. Iskolai kirándulás, osztálykirándulás keretében pedig a következő helyeken jártak: Belvárosi mozi, a Petőfi-telepi Művelődési Ház, a Nagyszínház (Mátyás király meséi, Ágacska, Diótörő), a Kövér Béla Bábszínház és az Eko-park.

3. Ötlettől a megvalósításig: projektterv a *Szeged gyerekeknek* című könyvhöz

„Egy könyv készítése kicsit eltér egy szokásos projekttervtől. Itt nem annyira a források és az idő beosztásán van a hangsúly, hanem a tartalmon.” (Tóth Eszter)

A projektmódszertan lényege a rendszerelmélet, a folyamatban való gondolkodás, az összefüggések megvilágítása, az alaposság, valamint az aktivitás és a csoportmunka (Victor, 2011) Ebben a fejezetben a projekttervezéshez Gulyás László és Keczer Gabriella *Projektmenedzsment 1.0* című könyvét használtam forrásként, összevetve a kultúrAktív Egyesület által, a könyv elkészítésének folyamata előtt igényelt követelményekkel.

3.1. Projektkoncepció kialakítása (szinopszis)¹⁹

3.1.1. Ötlet

A projekt ötlete: a *Tiéd a város* városismereti munkafüzetek sorozat tagjaként megjelentetni a *Szeged gyerekeknek* című kötetet.

A projekt célja egy olyan ismeretterjesztő kiadvány elkészítése, amely játékos képességfejlesztő feladatok segítségével hozza közelebb Szegedet és környezetét a 8 és 12 év közötti korosztályhoz. Komplexebb célokat szolgál majd, mint egy ismeretterjesztő füzet, amely csupán a turisztikai látványosságokat mutatja be a gyerekek számára vonzó és érthető eszközökkel. Különböző, az épített és természeti környezettel kapcsolatos témák köré csoportosított, interaktív feladatok segítségével járul hozzá ahhoz, hogy a gyerekek jobban tájékozódjanak a környezetükben, nyitottabbak legyenek a sajátosságai iránt, azonosuljanak vele (tehát lokális identitásuk erősödjön), sajátjuknak érezzék, hogy később esetleg tevékenyen vegyenek részt annak formálásában. „A kiadvány a passzív szemlélődéssel szemben a kritikus, elemző befogadásra, a különböző környezeti ingerek elemzésére ösztönöz, a közös élettér alakításában való részvételre motivál, proaktív, alkotó szemléletet közvetít.”²⁰ Kiemelten fontos a valós igények kiszolgálása, a hiánypótlás és a fenntarthatóság. Célunk nem csupán a kiadvány elkészítése, hanem sokkal inkább egy szemléletmód átadása

¹⁹ A kultúrAktív egyesület nem projekttervet vár, hanem egy annál sokkal rövidebb, összefoglaló jellegű szinopszist a célokról, a célcsoportról és a finanszírozás tervezetéről.

²⁰ Forrás: <http://epitettkornyezetineveles.blogspot.hu/p/epitett-kornyezet-es-neveles.html>

és egy módszertani tudás átörökítése, amely alapul szolgálhat a későbbiekben hasonló kezdeményezéseknek. A kiadvány a *Tied a város* című városismertető gyerekkönyv sorozat részeként jelenik meg.²¹

Hogyan illeszkedik kulturális mediátori tanulmányaim és a könyvsorozat stratégiájába a szegedi kötet?

- még nem szerepel Szeged a sorozatban
- a kultúrAktív Egyesület profilja az épített környezeti nevelés, és a céljuk, hogy ezt minél több fiatallal és pedagógussal megismertessék
- érintettek: a pedagógusok, a diákok, a szülők, az egyesület és a kötet szerzői
- milyen eredménye lehet hosszú távon?: pozitív, hiszen a megkérdezett tanítók válaszai alapján beépítenék a könyv használatát a tantervükbe, tehát érdemes kiadni
- megvalósítható a projekt, mert már több megjelent kötet kiadásának tapasztalataival rendelkezik az egyesület, és a kiadványok évről-évre bővülő száma is ezt támasztja alá, tehát alacsony a bukás kockázata
- időszerű és hiánypótló a kötet, amit a mikroutatások eredményei (9-10 évesek hiányos ismeretei, pedagógusok pozitív visszajelzései) is igazolnak

3.1.2. A projekt háttere

Miért szükséges a projekt, milyen problémát oldana meg? Alkalmas-e a projekt a probléma megoldására?

- szükség van a könyvre, mert a visszajelzések alapján kevés a kisiskolásoknak szóló városismereti kiadvány és program, és egy ilyen jellegű munkafüzet a pedagógusok munkáját is megkönnyítené, hogy javítsanak ezen az arányon
- a *Szeged gyerekeknek* kiadvány előtt csak a „Stukkó-kötetek” szerepeltek a gyerekeknek szóló városismereti könyvek piacán, amelyek kevésbé komplex szemlélettel, inkább a speciális (csak épületekre vonatkozó) ismeretek átadására koncentráltak
- a kötetünk kiemelten alkalmas lehet az épített környezeti nevelés, mint kompetenciafejlesztő módszer alkalmazására

²¹ A *Paks gyerekeknek* című kötet szinopszisa alapján (magán e-mailen érkezett dokumentumból, saját felhasználásra)

3.1.3. Célcsoportok, valamint a célcsoportok elérése, a könyv terjesztése

Az elsődleges célcsoport a Szegeden és Szeged környékén élő 8–12 éves gyerekek. Amellett, hogy ők önállóan is használhatják a könyvet, ez segédeszközként szolgálhat szülők, pedagógusok, építészek valamint múzeumi szakemberek számára is. Egy szorosabb együttműködés reményében a Somogyi könyvtárban szeretném bemutatni a kötetet, hogy a könyvtári szakemberek segítségével foglalkozásokat, táborokat szervezhessünk épített környezeti nevelés témakörben.

Az NKA támogatása mellett Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzatához fordulnánk támogatásért, hogy ingyenesen eljuttathassuk a könyveket valamennyi szegedi iskolába és könyvtárba. Célunk, hogy minél több gyermek és helyi oktatási intézmény ingyenesen hozzájuthasson a kiadványhoz, és mind a közoktatásban, mind a formális kereteken kívül használják. Ennek érdekében a kultúrAktív Egyesülethez kapcsolódó szegedi team vállalja szakmai napok, módszertani bemutatók és továbbképzések, valamint gyermekprogramok és táborok szervezését. Különösen fontos számunkra a gyermekek megszólítása és bevonása a könyvhöz kapcsolódó projektekbe, hogy erősítsük a lokális identitásukat.

Együttműködő partnerek:

- Szeged megyei jogú város önkormányzata
- Szent-Györgyi Albert Agóra
- Pick Szeged Zrt.
- Szegedért Alapítvány
- IH Rendezvényközpont
- Szegedi Közlekedési Társaság
- Rotary Club

3.2. A projekt tervezése

3.2.1. A projekt részfeladatokra bontása (munkacsomagok)

A projekt megvalósítását három nagy fázisra bontottam: csapat összeállítása, könyv összeállítása, terjesztés. Ezek időben is egymás után következő feladategyüttesek, amelyeket további részfeladatokra, úgynevezett munkacsomagokra bontottam. A munkacsomagokért egy-egy csapattag felel, és ebben gyakran átfedések vannak, hiszen kis létszámú (4–5 fős) csapattal dolgoznék (szerkesztő, szerző, grafikus, tanító, várostervező).

3.2.2. Az elvégzendő tevékenységek meghatározása

Cél: az egyes munkacsomagokhoz tartozó konkrét tevékenységek meghatározása. Ehhez a *Paks gyerekeknek* kötet kibővített tartalomjegyzék-mintáját használtam segítségként. (Lásd: XXIX. melléklet)

3.2.3. Ütemterv elkészítése

A kultúrAktív Egyesület vázlatos ütemtervet kér a könyvek elkészítése előtt, amely tartalmazza: a kézirat elkészülését, a lektorálást, az illusztrációk elkészülését, a tördelés

elkészülését, a korrektúrát, a nyomdába adást („a köztes állomások változhatnak mindig” – Tóth Eszter)

Vázlatos, javasolt ütemterv²²:

- 0-3 hónap: anyaggyűjtés, kapcsolatfelvétel a partnerekkel, szaklektorokkal
- 3-8 hónap: kézirat elkészítése, tesztelés gyerekekkel
- 9. hónap: lektorálás
- 9-14. hónap: illusztrációk elkészítése
- 15. hónap: tördelés
- 16. hónap: lektorálás, korrektúra
- 17. hónap: nyomda
- 18. hónap: könyvbemutató

3.2.4. Költségvetés

A kultúrAktív Egyesület 2010 óta minden megjelenő könyv kiadására kap 480.000 Ft-ot a kézirat elkészítésére és 900.000 Ft a kiadásra. A többi felmerülő költséghez szponzorokat kell keresni, valamint további pályázati lehetőségeket figyelni.

Lehetséges szponzorok: Pick Szeged Zrt., Szegedi Közlekedési Társaság, Szegedi Ifjúsági Ház Nonprofit Kft., Ezekkel a vállalatokkal nem feltétlenül gazdasági, de hosszú távon akár kulturális együttműködést is kialakítanánk. Például a Pick Szeged Zrt.-vel közösen gyárlátogatást, kóstolást kapcsolhatnánk a könyv feldolgozása és a feladatok megoldása során, a Szegedi Közlekedési Társaság pedig nyílt napon mutathatná be a tömegközlekedést Szegeden.

A Szent-Györgyi Albert Agóra igazgatója, Orbán Hedvig felajánlotta, hogy bármilyen jellegű, a projekthez és a könyvhöz kapcsolódó programban szívesen segít és együttműködik velünk mind a szervezés, mind a pályázás terén.

További bevételt jelent a kultúrAktív Egyesület számára az eladott könyvekből befolyó bevétel → 1100 forintos egységáron, könyvesboltokban.

Érdemes lenne továbbá tehetséges szegedi fiatalok bevonásával egy koncertsorozatot

²² A kultúrAktív egyesület eddigi tapasztalatai alapján 5 hónap és 3 év közötti időintervallum alatt készültek el az egyes könyvek. Elképzelésem szerint a két szélsőség közötti megvalósítási időkeretű, tehát kb. 18 hónapos lefutású projektet tervezek.

szervezni, melyek bevételét a kötet kiadásának dologi kiadásaira, hirdetésre és promócióra fordítanánk. Emellett érdemes lenne Szegeden a Lions és a Rotary Clubbal egyeztetni, hogy egy ilyen könyv kiadásához vállalnák-e egy meghívásos jótékonysági est szervezését a kultúrAktív Egyesület bevonásával.

Összegzés, további kutatások

Az önálló mikrokutatások eredményeként úgy vélem, hogy Szegeden is szükség van egy városismereti sétáló munkafüzet kiadására a *Tiéd a város* sorozat részeként, mert a meglévő tantárgyak hatékony kiegészítője lehet, tehát mint kompetenciafejlesztő módszer, beépíthető-e a közoktatásba. Alapfeltevésem, miszerint az épített környezeti nevelés a múzeumpedagógia és az élménypedagógia kidolgozott módszereit alkalmazhatja, helytállónak bizonyult. A kutatás azt is célozta, hogy minél inkább a gyermekek érdeklődésének, eddigi előzetes tapasztalatainak megfelelő legyen a megvalósított könyv. Továbbá a pedagógusok részéről érkező pozitív visszajelzések alapján egy olyan kiadványról lenne szó, amit valóban szívesen használnának a közoktatásban, és ajánlanák a gyerekeknek és szüleiknek egyaránt. A kérdőíves kutatás és a tanítókkal készített interjúk alapján lehetségessé válik egy olyan projektterv összeállítása, amely segítséget nyújthat egy minél hatékonyabb és sikeresebb szegedi kötet megvalósításához. A könyv alkalmazása hosszú távon alakíthatja a gyerekek városhoz kötődő lokális identitását játékos formában, ami akár a fiatalok közép- és főiskola-választási döntését is befolyásolhatja – például az egyetemi városrészre vonatkozó fejezethez kapcsolódva lehet, hogy a város alaposabb, elemző szemléletű megismerése hozzájárulhat ahhoz, hogy ne csak „jobb híján” tanuljon tovább valaki a Szegedi Tudományegyetemen, hanem legyen ez a tényleges célja.

A pontosabb felmérések érdekében egy nagyobb számú sokaságból is érdemes lenne kérdőíves mintát venni, tehát a lehető legtöbb szegedi iskola diákjai közül, lehetőség szerint minden társadalmi rétegből merítve. Továbbá a kézirat elkészülését követően, a füzet népszerűsítését is megerősítendő, érdemes lenne programokat, vetélkedőket szervezni a könyv teszteléséhez kapcsolódva: ez egyrészt elhítené a köztudatban az épített környezeti nevelés fogalmát, másrészt nagyszámú kitöltés esetén hozzájárulhat egy a gyerekek által is formált, valós igények szerint elkészíthető munkafüzet elkészítéséhez.

A könyv kiadásán kívül is érdemes kutatási terület az épített környezeti nevelés, hiszen a lokális identitáson túl a kulturális identitást is erősítheti a közvetlen környezetünk alaposabb megismerése. Az épített környezet tematika köré az egyéni kutatások mellett konferenciát is lehetne szervezni az alkalmazhatóságát illetően.

Kapcsolódva egy már létező, országhatáron átnyúló, nyugat-európai példát követő projekthez, még nagyobb az esély arra, hogy kézzel fogható eredménye legyen a kezdeményezésnek Szegeden is. Az újító, kezdeményező szellemiség miatt tartom

értékteremtő vállalásnak a *Tiéd a város* könyvsorozat, és szakmailag remek lehetőség lenne számomra kulturális mediátorként is, ha kapcsolódhatnék a projekthez, mert biztos vagyok abban, hogy ha helyi szinten cselekszünk – és mások is hasonlóképpen tesznek –, az globális szemléletváltáshoz vezethet.

Irodalomjegyzék

Bálint Sándor (2003): *Szeged városa*. Lazi Kiadó, Szeged.

Bárány Lászlóné (2003, szerk.): *Magyar nagylexikon XVI. (Sel–Szö)*. Magyar Nagylexikon, Budapest.

Blazovich László (2007): *Szeged rövid története*. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged.

Bodóczky István (2012): *Kis könyv a vizuális művészeti nevelésről*. VKFA, Budapest.

Czene Zsolt (2004): A kulturális örökség területfejlesztési megközelítése. *Tér és társadalom*. 16. 4. sz. 25–38.

Düll Andrea (2009): *A környezetszociológia alapkérdései – Helyek, tárgyak, viselkedés*. L'Harmattan, Budapest.

Fári Irén és Simoncsics János (2013): *Palánk: Szeged belvárosa egykor*. Móra Ferenc Múzeum, Szeged.

Dr. Foghtúy Krisztina és Harangi Anna (1993, szerk.): *Múzeumpedagógia - Útmutató pedagógusok számára*. Korona Kiadó, Budapest.

Gulyás László és Keczer Gabriella (2012): *Projektmenedzsment 1.0*. Egyesület Közép-Európa Kutatására, Szeged.

Helyi és Regionális Közhatalóságok Európai Konferenciája. Bordeaux-i Nyilatkozat (1978) In: Soós Edit (1999): *Integráció és regionalizmus*. Szeged. 48-56.

Husz Mária (2007): *Hét fejezet a kulturális örökségturizmusról*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.

Illés Dóra és Illés István (2007): A kulturális és természeti örökség területi szempontjai Európában. Projekt az örökségről. *Falu város régió*. 4. sz. 51-59.

Karlovitz János (2009): A nemzeti alaptanterv és a kerettantervek múzeumi, múzeumpedagógiai vonatkozásai, lehetőségei. In: Dr. Németh András, Dr. Szabolcs Éva és Dr. Vásárhelyi Tamás (szerk.): *Múzeum és iskola 2009 – Múzeumok a közoktatás szolgálatában*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 28-38.

Kispéter Andrea és Sövényházi Edit (2008): *Élménypedagógia – Csapatépítő játékok*, Bába Kiadó, Szeged.

Mihály Illés és Mihály Péter (2008): *Vezérfonal szegedi városnézésekhez*. JGYF Kiadó, Szeged.

Nagy Levente (2009): Jelenkor és jövőkép a múzeumi közoktatásban. Ismertető a gyöngyösi Mátra Múzeum pedagógiai tevékenységéről. In: Pató Mária (szerk.): *Nyitott kapukkal – Kapun belül és kívül*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ,

Szentendre. 54-63.

Sebestyén Ágnes és Tóth Eszter (2013): *Épített környezeti nevelés*. kultúrAktív Egyesület, Pécs.

Takács Anett (2010): *Múzeumpedagógia (jegyzet) – Animáció-múzeumpedagógiai ismeretek*. Együd Árpád Általános Művelődési Központ és alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Kaposvár.

Tóth Attila (2009): *A Nemzeti Emléksarnok*. Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata, Szeged.

Tóth Attila (1993): *Szeged szobrai és muráliái*. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged.

Újvári Edit (2011): Az európai kulturális identitás építészeti formákban való megjelenése. Az „Európai Kulturális Örökség Napjai” identifikációs szerepe. In: Szirmai Éva és Újvári Edit (szerk.): *Az identitás szemiotikája*. SZTE-JGYPK, Szeged. 216–224.

Vásárhelyi Tamás (2010): A múzeumok és a közoktatás kapcsolata. In: Dr. Bereczki Ibolya és Sági Ilona (szerk.): *Élmény és tudás – Múzeumi szakemberek a közoktatás szolgálatában*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 104–115.

Victor András (2011): Projektpedagógia a múzeumban. In: Vásárhelyi Tamás és Kárpáti Andrea (szerk.): *Múzeumi tanulás*. Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest.

Internetes források

Built Environment Education Guidelines

<http://uia-architecture-children.bak.de/downloads/uia_bee_en.pdf> [2014.11.13.]

Épített környezeti nevelés

<<http://epitettkornyezetineveles.blogspot.hu/p/epitett-kornyezet-es-neveles.html>>

[2014.12.29.]

Geddes, Patrick: Cities in evolution : an introduction to the town planning movement and to the study of civics (1915)

<<https://archive.org/details/citiesinevolution00gedduoft>> [2014.11.13.]

A Kulturális Örökség Napjai a Somogyi-könyvtárban

<<http://www.sk-szeged.hu/1679>> [2014.11.13.]

A Kulturális Örökség Napjai kezdetei

<<http://www.oroksegnapok.hu/rolunk/kezdetek>> [2014.11.13.]

NAT – kompetencia értelmezés:

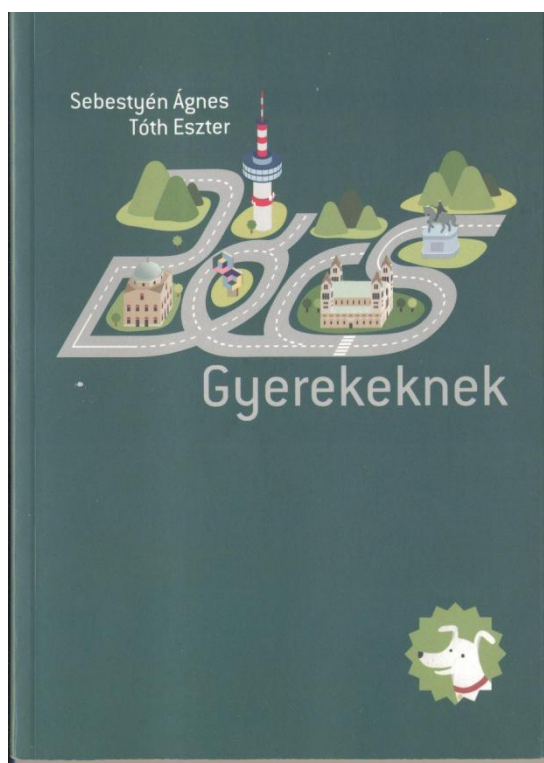
<http://pszk.nyme.hu/tamop412b/kompetencia_alapu_pedagogia/nat__kompetencia_rtelmezs.html> [2014.11.13]

Örökön Örökség – programok a Cellában

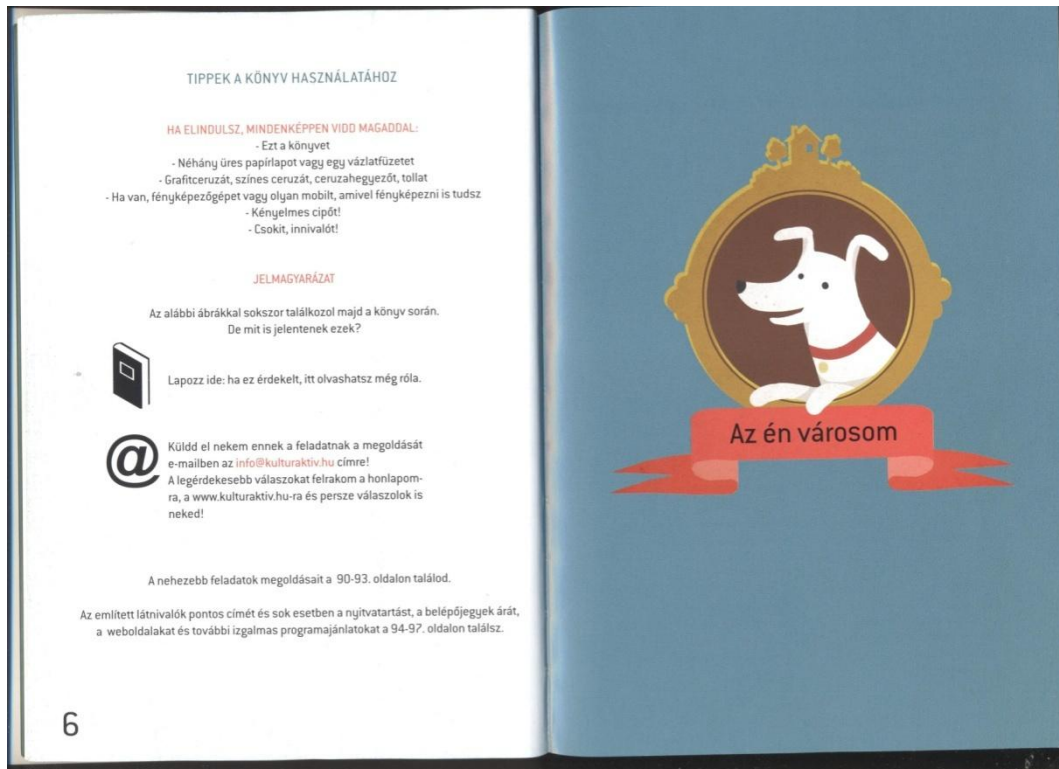
<http://www.eozinmagazin.hu/cikk/Orokkon_Orokseg_programok_a_Cellaban>
[2014.11.13.]

Melléklet

I–II. Pécs gyerekeknek borító és belső
III–IV. Szegedi sétálófüzet gyerekeknek (borítók) és a Szegedi nyílások nyomában 1. oldala
V–VI. KÖN séta Szegeden (2014. 09. 20.)
VII. Pécs gyerekeknek tartalomjegyzék
VIII. Élménypedagógia: Alcatraz című játék leírása
IX. Rövid összefoglaló a kompetencia alapú oktatásról
X. Kérdőív gyerekeknek
XI–XIV. Kérdőív gyerekeknek (Válaszok százalékos eloszlása): - Sorolj fel három teret Szegeden! - Melyik a kedvenc helyed a városban? - Milyen országok határa van közel Szegedhez? - Sorolj fel néhány szomszédos várost Szeged körül!
XV. Interjúvázlat a pedagógusokhoz
XVI–XXVII. Gyakorlat a gyerekekkel: a JGYPK Tudástár és a TIK meglátogatása, záró evaluációs beszélgetés
XXVIII. Sebestyén Ágnes és Tóth Eszter saját koncepciója az épített környezeti nevelésről
XXIX. Tartalom kidolgozása a Szeged gyerekeknek című könyvhöz

I. Pécs gyerekeknek (borító)

II. Pécs gyerekeknek (1. fejezet)

III. Szegedi sétalófüzet gyerekeknek (borítók)

IV. Szegedi nyílások nyomában 1. oldal

V. Kulturális Örökség Napi séta Szegeden, indulás a Hősök kapujától (2014. 09. 20.)

VI. Kulturális Örökség Napi séta Szegeden, SZTE Rektori Hivatal (2014. 09. 20.)

Az én városom - Pécsi városrészek - A te városod - Híres pécsiek - Pécs, a soknemzetiségű város - Pécs rövid története - A változó város Épített örökség - Közös kincseink - Pécsi ókeresztény sírkamrák - Az építészet feladata - Miből készülnek az épületek? - Különböző korok épületei - Bauhaus - Templom, dzsámi, zsinagóga - Kincsek az utcán - Rejtett jelek - Nyomkeresés - Kincsvadászat: múzeumok A zöld város - A Mecsek - A Mecsek kincsei - Kirándulás a Mecseken - Kedvenc kirándulóhelyeim - A lélegző város: parkok	A városi élet - A közterek - Városi nyüzsgés: piac és vásár - Zenél a város - Vígad a város - Színház az egész világ - A gyerekek városa: játszóterek - Az egészséges város: sport A működő város - Az ipar - Híres pécsi gyárak - A Zsolnay Porcelángyár - Hová kerül a hulladék? - Kincs a föld alatt: a bányák - Az áram forrása - Városi közlekedés Ajánlott útvonalak - Séta a Misinán - Séta a történelmi belvárosban - A város új arca: a Zsolnay negyed - Uránváros: egy lakótelep titkai
---	--

Alcatraz	
Időtartam	50-60 perc
Létszám	8-15 fő
Fejlesztett készség, cél	Megfigyelés, bizalom, kooperációs képesség, kommunikáció, stratégiaalkotás, önismeret, társismeret
Eszközök	1 db kb. 10 méteres kötél, 2 fa vagy állófogas
Előkészítés	Feszítsük ki a két fa vagy állófogas közé a kötelet úgy, hogy a résztvevőknek kb. mellmagasságig érjen.

Játékleírás, variációk

A játék ismertető története a következő:

„Rabok vagytok Alcatrazban. Ma azonban elérkezett a pillanat a szökésre. A két fa közé kifeszített kötél szimbolizálja azt a kerítésrészt, amely alul teljesen zárt, és ahol a csapat minden tagjának meg kell szöknie. A kerítés tetején 10 000 volt van, így ahhoz hozzáérni azt jelenti, hogy a játékos meghalt, de visszamehet a börtön oldalra, és újra próbálkozhat. A feladat akkor van készen, ha mindenki megszökött, azaz a kerítés túlsó oldalára kerül.”

Betartandó szabályok:

- nagyon vigyázzon mindenki saját és társai testi épségére
- mielőtt valamilyen ugrást vagy emelést végrehajtanak, kérni kell a tréner engedélyét
- nem lehet a kötél alatt átbújni
- a kerítés a valóságban folytatódik, nem lehet a kikötésre használt eszközbe kapaszkodni, nekitámaszkodni
- nem szabad a társakon kívül semmilyen más eszközt igénybe venni (általános iskolásoknak én megengedném, hogy a fal „szabad” oldalán márhasználhassanak eszközt a bent maradók segítségére!)
- semmi olyan mozdulatot ne hagyjunk, ami veszélyes lehet (tigrisbukfenc, nagy súly emelése, gerincet terhelő mozdulat)

Értékelés

A feladat végén osszuk ki az értékelő lapokat, melyeket a csapatok töltsenek ki. Minden csapattag mondja el a véleményét, ismertesse, hogy ő maga hogyan élte meg a feladatmegoldást.

A feladat célja

Ez a feladat nagyszerűen alkalmazható nyitófeladatnak. A résztvevők még nem ismerik egymást (osztályok esetén nyilván ismerik már egymást!), vagy a csapattá válás kezdeti stádiumában vannak. A gyakorlat alkalmas a kaos szimulálására, és jó témát ad a megbeszélésre, értékelésre. Azt is tökéletesen láthatjuk, hogy a feladat sikeres végrehajtása hogyan szorítja háttérbe a hibákkal történő szembesülést. Ezekre azonban a reflexiós körben mindenképp ki kell térni.

Ebben a feladatban az is kihívás, hogy képesek-e egy stratégiát kidolgozni és együttesen végrehajtani. A feladat sikere általában azon múlik, hogy valaki elvállalja-e a moderátor szerepét, és megfelelően irányítja-e a munkát. Jól tervezték-e a munkafolyamatokat, képesek-e felismerni a hibákat és korrigálni azokat. (Osztályok esetén a tanár is kinevezheti a moderátorokat, hogy ebből eleinte ne legyen veszekedés – ehhez a tanárnak ismernie kell az osztályában tanulók képességeit, tulajdonságait, jellemét.)

Az értékelő körben a szokásos kérdéseket kell tisztázni:

- Sikertült-e a kivitelezés módjában megegyezni, vagy mindenki a saját ötletét próbálta integrálni?
- Sikertült az összehangolt csapatmunkát véghez vinni? Ha igen, hogyan, ha nem, miért?

Fontos, hogy a résztvevők azzal az érzéssel távoznak-e, hogy sikerült a feladat sikeres végrehajtásához hozzájárulniuk. Ha nem, akkor fontos megtudni, hogy mi ennek az oka.

Fontos kideríteni, hogy van-e a társaságban, aki fél, gátlásai vannak, vagy valamiért nem akar részt venni a játékban. A csapat feladata, hogy észlelje ezt és megoldja, azaz rávegye őt a részvételre.

VIII. Élménypedagógia: Alcatraz című játék leírása

Forrás: Kispéter Andrea és Sövényházi Edit (2008): *Élménypedagógia – Csapatépítő játékok*. Bába Kiadó, Szeged. 204-206.

Kompetencia, kulcskompetenciák:

Első értelmezésben a kompetenciaalapúság a tanterv taxonómiáját meghatározó szakmai elkötelezettséget jelenti. A kompetencia alapú tanterv háttérében egy olyan személyiségelmélet húzódik, amely a személyiség fő alkotóelemeiként a kompetenciákat (személyes, kognitív, szociális és speciális kompetenciák) jelöli meg, és - azokat komponensrendszerekként értelmezve - komplex képességek, képességek, készségek és rutinok hierarchikusan felépített rendszerét használja.

A második értelmezés az ember által elvégezhető tevékenységekhez, megoldható feladatokhoz köti a kompetenciákat (valaki kompetens valamilyen tevékenységgel összefüggésben, ha képes megoldani az ahhoz a tevékenységhez tartozó szokásos feladatokat). A tantervben e kompetenciák, továbbá fejlesztési feladatok, tevékenységek, képességek és készségek kapnak szerepet, mindig feltételezve mögöttük egy tudásrendszert is.

A kompetencia fogalma a kognitív pedagógiai szakirodalomban a következőképpen jelenik meg: a kompetencia a »tudásnak arra a formájára utal, amelynek elsajátítása természetes közegben, életszerű tapasztalatok révén történik, és így alkalmazása is természetes könnyedséggel és hatékonysággal valósul meg. Hasonlóan ahhoz, ahogy az anyanyelvet megtanuljuk, majd végtelenül sokféle gondolat megfogalmazására alkalmazzuk«. Ebben a tekintetben a kompetencia az értékes, érvényes, hasznosítható tudás egyik kategóriája. A modern, tudás alapú, erős gazdasági versenyre, politikai demokráciára, az emberi kapcsolatok humanitására épülő társadalomban az iskolázás során kialakítandó, megerősítendő és fejlesztendő kompetenciák (tudások, készségek, képességek) rendszerének leglényegesebb, alapvető elemei. A Nemzeti alaptanterv ezekre tételesen épít.

1. anyanyelvi kommunikáció
2. idegen nyelvi kommunikáció
3. matematikai kompetencia
4. természettudományos kompetencia
5. digitális kompetencia
6. hatékony és önálló tanulás
7. szociális és állampolgári kompetencia
8. kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia
9. esztétikai - művészeti tudatosság és kifejező képesség”

IX. Rövid összefoglaló a kompetencia alapú oktatásról

Forrás: http://pszk.nyime.hu/tamop412b/kompetencia_alapu_pedagogia/nat__kompetencia_rtelmezs.html

X. Kérdőív gyerekeknek

Az én városom: **SZEGED**

OSZTÁLY:

KERESZTNEVED:.....

1. Milyen állat jut eszedbe Szegedről? Rajzold le!

2. Melyik a kedvenc színed?

.....

3. Sorolj fel három teret Szegeden!

.....

.....

.....

4. Melyik a kedvenc helyed a városban?

.....

5. Milyen házban laksz? Rajzold le!

6. Mivel szoktatok közlekedni a városban? Húzd alá, többet is lehet!

Gyalog, biciklivel, trolival, busszal, villamossal, görkorcsolyával, rollerrel,

egyéb:

7. Tudod-e, hogy milyen országok határa van közel Szegedhez?

.....

8. Ha egy napra te lehetnél a polgármester, mit változtatnál meg? Mit építenél, mit bontanál le?

.....

.....

.....

.....

9. Melyik folyó szeli ketté Szegedet?

.....

10. Mivel szoktad eltölteni az időd vízparton?

.....

11. Szerinted mi hiányzik a városból?

Park, bicikliút, játszótér, focipálya, sétálóutca, szelektív kukák, kutya-futtató, mozi, egyéb:

.....

12. Hogyan gyűjtitek otthon a szemetet?

.....

13. Ismered a szelektív szemetgyűjtő kukákat? Színezd ki őket, és írd a kukák alá, hogy melyikbe mit kell gyűjteni! (Segítenek a kukák fölötti képek.)

14. Milyen kiállítást láttál legutóbb a városban? Szoktál múzeumba járni?

.....

15. Bábszínházban, színházban milyen előadást láttál utoljára? Szoktál színházba járni?

.....

.....

16. Sorolj fel néhány szomszédos várost Szeged körül!

.....

17. Jártál-e már Ópusztaszeren? Ha igen, rajzold le, mit láttál!

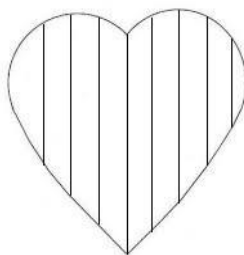
18. Milyen fesztiválokat ismersz Szegeden? Hol voltatok a családdal?

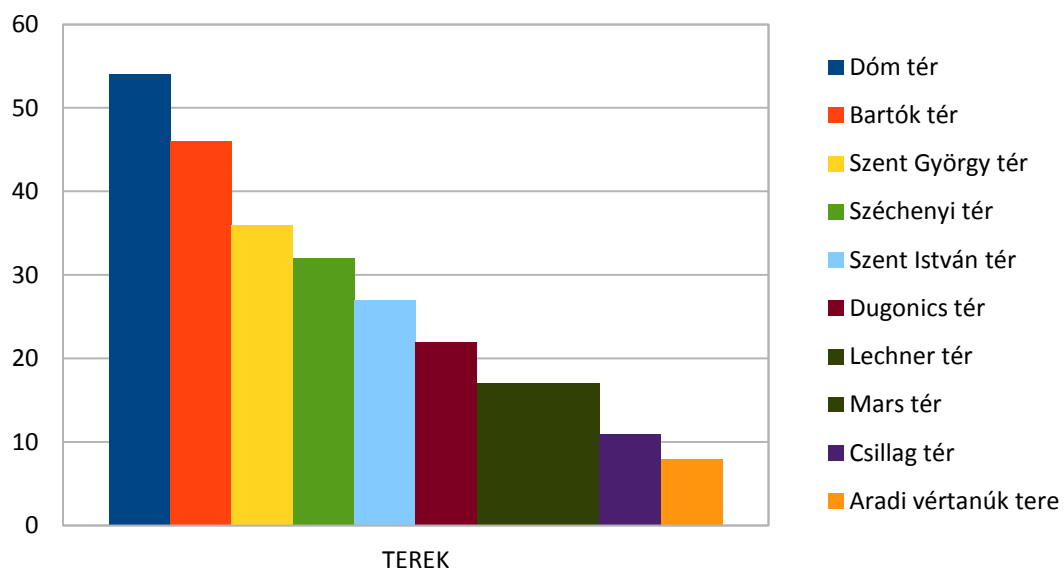
19. Milyen szegedi ételeket ismersz?

20. Mennyire szereted Szegedet?

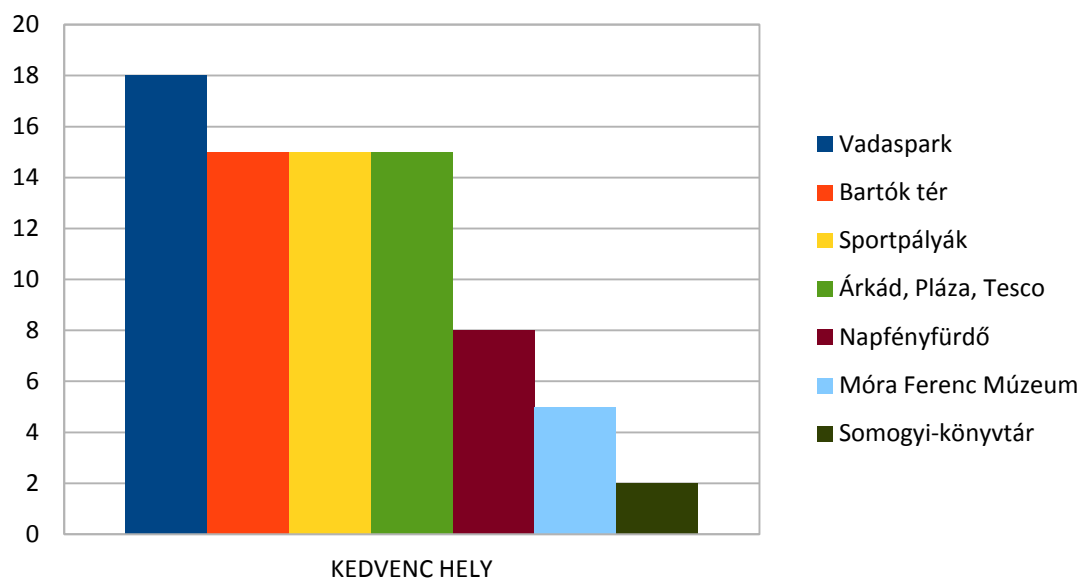
Annyi csíkot színezz ki a

szívecskén!

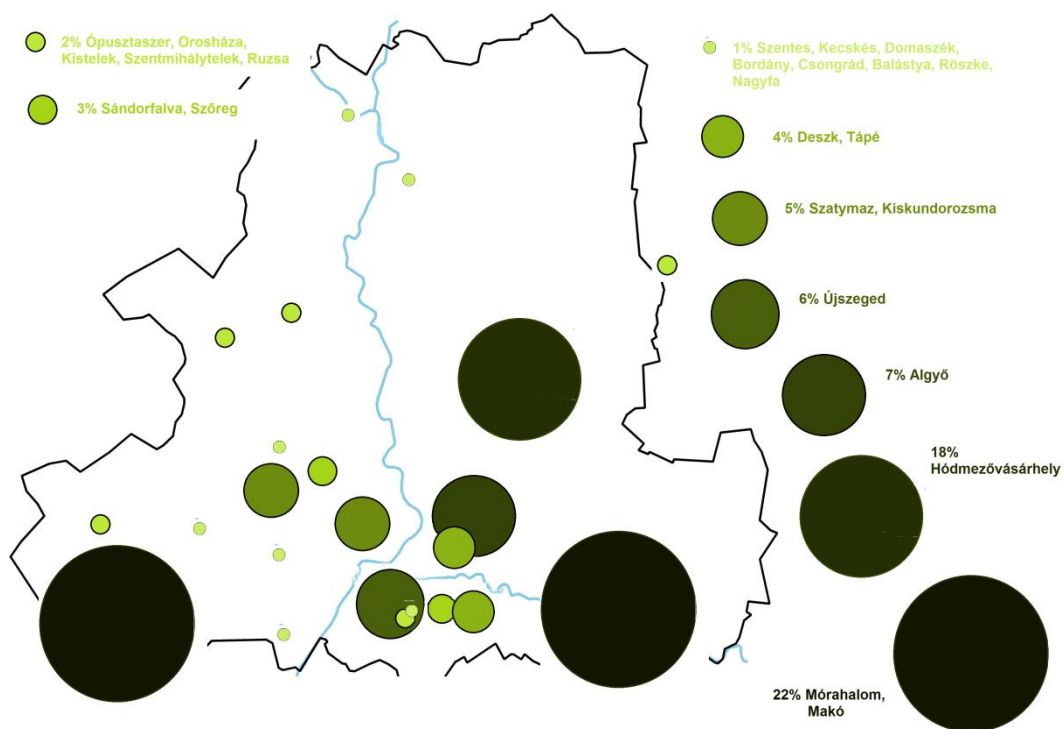
XI. Kérdőív gyerekeknek: *Sorolj fel három teret Szegeden!* - Válaszok százalékos eloszlása

XII. Kérdőív gyerekeknek: *Melyik a kedvenc helyed a városban?* – válaszok százalékos eloszlása

XIII. Kérdőív gyerekek: *Milyen országok határa van közel Szegedhez?* - válaszok százalékos eloszlása

XIV. Kérdőív gyerekeknek: *Sorolj fel néhány szomszédos várost Szeged körül!* – válaszok százalékos eloszlása

Mennyire építhető be az oktatásba az épített környezeti nevelés?

1. Hány éve dolgozik tanítóként?
2. Hol tanít?
3. Hová valósi?
4. Miért választotta ezt a pályát?
5. Milyen elképzelései voltak az egyetemen a tanári pályáról?
6. Mi valósult meg az elképzeléseiből?
7. Mit szeretne másként csinálni?
8. Mit szeretne, ha a képzésben másként csinálnának?
9. Mennyire áll módjában pedagógusként / mennyire fog módjában állni pedagógusként szabadon választott, pl. élménypedagógiai módszereket bevezetni a tanmenetbe
10. Milyen élménypedagógiai módszereket alkalmaznak
- 11. Hogyan ismertetik meg a gyerekeket a környezettel, amelyben élnek?**
 - város
 - környezet
 - környező falvak
 - kisebbségek
 - népszokások, stb
- 12. Milyen eszközök (tankönyv, stb.) állnak rendelkezésükre ehhez?**
- 13. Ez egy városismertető munkafüzet: pécsi. Mi a véleménye róla? (írja le, alkalmazható-e, használná-e?)**

XVI. JGYPK Tudáskapu – Interaktív Természetismereti Tudástár (2014. 11. 08.)

XVII. JGYPK Tudáskapu – Interaktív Természetismereti Tudástár (2014. 11. 08.)

XVIII. JGYPK Tudáskapu – Interaktív Természetismereti Tudástár (2014. 11. 08.)

XIX. JGYPK Tudáskapu – Interaktív Természetismereti Tudástár (2014. 11. 08.)

XX. József Attila Tanulmányi és Információs Központ (2014. 11. 08.)

XXI. József Attila Tanulmányi és Információs Központ (2014. 11. 08.)

XXII. József Attila Tanulmányi és Információs Központ (2014. 11. 08.)

XXIII. József Attila Tanulmányi és Információs Központ (2014. 11. 08.)

XXIV. József Attila Tanulmányi és Információs Központ (2014. 11. 08.)

XXV. József Attila Tanulmányi és Információs Központ (2014. 11. 08.)

XXVI. József Attila Tanulmányi és Információs Központ

XXVII. Evaluációs beszélgetés a TIK-látogatás után (2014. 11. 08.)

TIÉD A VÁROS

A 2010 óta, **Tiéd a város** címmel megjelenő városismereti kiadványaink célja, hogy a gyerekek játékos feladatok segítségével fedezzék fel saját városukat, és komplex képet kapjanak annak történetéről, értékeiről, intézményeiről és infrastruktúrájáról. A kiadványok kiegészítik az iskolai oktatásban kevés szerephez jutó témaköröket: a helyismeretet és a helytörténetet. Emellett olyan általános, ám napjainkban nélkülözhetetlen témaköröket dolgoznak fel, mint a városi környezet sajátosságai, a városi környezetben való tájékozódás, vagy a város működésének ismerete, a kereskedelemtől, ipartól, infrastruktúrától, intézményrendszertől a kultúráig.

Az eddig megjelent, 80 illetve 100 oldalas, egyenként több mint 500 egyedi grafikával illusztrált kötetek játékos képességfejlesztő feladatok segítségével hozzák közelebb Pécs, Sepsiszentgyörgy, Kudimkar és Eger városát a 8 és 12 év közötti korosztályhoz. Különböző, az épített és természeti környezettel kapcsolatos témák köré csoportosított, interaktív feladatok segítségével járulnak hozzá ahhoz, hogy a gyerekek jobban tájékozódjanak a környezetükben, nyitottabbak legyenek a sajátosságai iránt, azonosuljanak vele, sajátjuknak érezzék, hogy később tevékenyen vegyenek részt annak formálásában.

Az egyes kötetek szerzői és szerkesztői elsősorban a kultúraAktív Egyesület tagjai, de minden esetben bevontunk helyismerettel rendelkező szakértőket is. Az illusztrátorok és grafikusok esetében általában helyi, pályájuk kezdetén álló, friss szemléletű alkotókat választottunk ki nyílt pályázatok során. Az egyes kötetek így különböző szerzők és illusztrátorok munkái, tartalmuk, vizuális világuk az adott helyszín sajátosságainak megfelelően alakul, de tartaniuk kell bizonyos előre meghatározott formai és szerkezeti keretekhez magukat. Pécsen és Kudimkarban a kiválasztott illusztrátorok számára egy-egy tapasztalt grafikus bevonásával felkészítő workshopot is tartottunk.

A 2010-ben három nyelven, a magyar mellett németül és angolul is kiadott **Pécs gyerekeknek** című kötet egyben az első gyerekeknek szóló városismertető kiadvány Magyarországon. A Pécs 2010 Európa Kulturális Fővárosa rendezvénysorozat keretében megjelent könyvet

minden pécsi ötödikes diák megkapta ajándékként a helyi önkormányzattól.

A kultúrAktív Egyesület és az 550 éve város Sepsiszentgyörgy rendezvénysorozat alkalmából alapított Sepsiszentgyörgy Kiadó közös kiadásában jelent meg 2011-ben a **Sepsiszentgyörgy gyerekeknek** című kötet. A városi önkormányzat támogatásának köszönhetően ezt a kiadványt is megkapta minden negyedikes diák ajándékba és a helyi könyvtárak, gyerekekkel dolgozó szervezetek és egyesületek is részesültek példányokban. 2012 őszén jelenik meg a román nyelvű kiadás a Romániai Kulturális Alap támogatásával.

A „Culture Reloaded – Kudimkar Perm Kerület Kulturális Fővárosa 2011” program keretében jelent meg helyi szerzők munkájaként, a kultúrAktív Egyesület szakmai irányítása mellett a **Kudimkar gyerekeknek**. A könyvet a 2011-es év 100 legjobb orosz design-terméke közé választotta a Designportal magazine által felkért rangos nemzetközi szakmai zsűri.

Az egri Part Egyesülettel közreműködve és az Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelent meg az **Eger gyerekeknek**. A kötet szerzője Szlaunkó Mónika Egerben élő pedagógus, aki helyi illusztrátorokkal és street art művészekkel dolgozott együtt a kiadványon.

A sorozatban 2013-ban jelent meg **A pesti zsidónegyed gyerekeknek**, illetve a **Sepsiszentgyörgy gyerekeknek** román nyelvű kiadása. A kiadványok nagy részét – az előző kötetek gyakorlatához hasonlóan - ingyenesen adtuk a helyi gyerekeknek és oktatási intézményeknek. A könyvekhez kapcsolódóan szakmai könyvbemutatókat, gyerekprogramokat, tematikus sétákat és nyári táborokat szerveztünk szintén ingyenesen.

2014-ben jelenik meg a Paks városi önkormányzat támogatásával a **Paks gyerekeknek** c. kiadvány.

2015-ben tervezzük helyi városi, illetve megyei önkormányzat támogatásával a **Brassó gyerekeknek** c. kötet megjelenését.

További könyvek előkészületben:

- Óbuda gyerekeknek
- Gödöllő gyerekeknek
- Rákospalota és Újpest gyerekeknek
- Miskolc gyerekeknek

- Budaörs gyerekeknek
- Ferencváros gyerekeknek

kultúrAktív Egyesület

Egyesületünk célja az épített környezet közvetítését és megismertetését célzó innovatív módszerek kidolgozása, alkalmazása és átadása. Olyan projekteket kezdeményezünk és támogatunk, amelyek fokozzák a kultúra, a művészet és a minket körülvevő épített környezet iránti érzékenységet, a passzív szemlélődéssel szemben a kritikus, elemző befogadást és értelmezést segítik elő. Hazánkban az elsők között foglalkozunk az épített környezeti neveléssel, amely a környezeti nevelést kiegészítve és az elvárosiasodás jelenségére reflektálva vizsgálja és értelmezi a városi környezetet.

Tartalom					
Szeged gyerekeknek					
	oldal	Ki?	Tartalmi elemek	Fejezet célja	Szakértő
Címlap	1				
Impresszum	1				
Tartalomjegyzék	2				
Bevezető	1				
Tippek a könyv használatához	1				
AZ ÉN VÁROSOM					
Városrészek, adatok, címer	2				
Szubjektív város	2			a gyerekek szubjektív városképének megjelenítése, tudatosítása	
Térkép ? kedvenc helyek, nem kedvelt helyek	2				
A város története	2			rövid áttekintés a város történetének legfontosabb eseményeiről	
Nemzetiségek	1				
ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG					
városfejlődés	2			a város növekedésének illusztrálása	
változó város	2			idő, hangulatképek, ilyen volt, ilyen lett	
épülettípusok (funkció)	2				
anyagok és technológia	2		építőanyagok, építőanyagok tulajdonságai, szigetelőrétegek		
forma	2		templomok, ipari, középületek, lakó		
népi építészet	2		Lakóház, motívumok, praktika		
köztéri művészet, utcabútor	2				
rejtett jelek	2				
műemlékvédelem	1				
ZÖLD VÁROS					
Szeged földrajzi elhelyezkedése	2				
Tisza	2		term földrajza, víz és város viszony,		
különleges növények	1				
különleges állatok	1				
parkok, kertek	2				
kirándulás	1				
A VÁROSI ÉLET					
Köztér	2		intézménrendszer		
Kulturális élet	2		mint közösségi funkció		
Hétköznapi és ünnepek	2		színház, mozi, tánc, civil szervezetek, zene, SZIN, stb.		
múzeumok	2		hagyományok, fesztiválok		
az egyetemi város	2				
Könyvtár	2		Somogyi, TIK		
Gyerekek városa	2		a játék terei		
Sportol a város	2		Pick Szeged, kajak-kenu		
Gasztronómia	1		halászlé, éttermek, piac		
MŰKÖDŐ VÁROS					
Önkormányzat	2		önkorm, ki felel, részvétel		
Mezőgazdaság	2				
Ipar	2				
Energiaforrások és közművek	2		geoterm		
Környezetvédelem	2		szelektív hulladékgyűjtő program, környezetvédelem		
Közlekedés	1				
FALU, KÜLVÁROS					
			Tápe, Kiskundorozsma, Szőreg stb.		
Szegedhez csatolt települések	2		városrészek, falvak meghatározása, jellemzése, kapcsolódása a várossal		
Népi építészet	2				
Népi iparművészet és népművelés	2		tápai búcsú		
Életmód vidéken	1				
AJÁNLOTT ÚTVONALAK					
1.	2				
2.	2				
3.	2				
FÜGGELÉK					
Megoldások	2				
Címjegyzék	2				
kultúrAktív és támogatók	2				
	92				

XXIX. Bővített tartalomjegyzék a Paks gyerekeknek könyv tartalma alapján